

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ Հ Ր Ա Մ Ա Ն

« 03 » « ապրիլ » 2026 թվական N° 100-L

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ 2026-2030 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարվելով Միավորված ազգերի կազմակերպության «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով, հիմք ընդունելով տարածքային զարգացման և շրջակա միջավայրի նախարարական կոմիտեի 2026 թվականի մարտի 2-ի ԿԱ/56 նիստի հանձնարարականը և վարչապետի 2018 թվականի հունիսի 11-ի N° 745-L որոշման հավելվածի 18-րդ կետի 20-րդ ենթակետը.

Հ Ր Ա Մ Ա Յ ՈՒ Մ Ե Մ՝

1. Հաստատել.

- 1) Հայաստանի Հանրապետության կենսաբանական բազմազանության պահպանության նպատակները՝ համաձայն հավելված N1-ի,
- 2) Հայաստանի Հանրապետության կենսաբանական բազմազանության 2026-2030 թվականների գործողությունների ծրագիրը՝ համաձայն հավելված N2-ի:

Հ. ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

4/3/2026

X

ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

Signed by: MATEVOSYAN HAMBARDZUM 2809920230

Երևան

Հավելված N 1

շրջակա միջավայրի նախարարի
2026 թվականի ապրիլ 3 - ի
N 100 - Լ հրամանի

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ**

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. Կենսաբանական բազմազանությունը կյանքի պահպանման համար անհրաժեշտ նախապայմաններից է և ապահովում է մոլորակի էկոհամակարգերի կայունությունն ու կենսունակությունը: Կենսաբազմազանության պահպանությունը չափազանց կարևոր է երկիր մոլորակի բոլոր օրգանիզմների գոյության ու դրանց կողմից կենսական գործընթացների իրականացման համար: Մարդկության համար կենսաբազմազանությունը ոչ միայն բնական ռեսուրսների աղբյուր է, այլև դրանց ձևավորման համար նախապայման հանդիսացող էկոհամակարգային ծառայությունների հենք: Վերջին տասնամյակների ընթացքում մարդածին լայնածավալ ու ռեսուրսահեն գործունեության հետևանքով տեղի է ունենում կենսաբազմազանության և բնական էկոհամակարգերի արագ ու անդառնալի կորուստ: Մարդու գործունեությունը գլոբալ մակարդակում բազմաթիվ տեսակների անհետացման ամենամեծ սպառնալիքներից մեկն է: Եթե չձեռնարկվեն համապատասխան պահպանման միջոցառումներ, ապա, համաձայն Կենսաբազմազանության և էկոհամակարգային ծառայությունների միջկառավարական պլատֆորմի (IPBES) գլոբալ գնահատականի, շուրջ 1 միլիոն տեսակ կարող է հայտնվել ոչնչացման եզրին: Բնության համաշխարհային հիմնադրամի (այսուհետ՝ ԲՀՀ) կողմից 2024

թվականին հրապարակված «Կենդանի մոլորակի ինդեքս»-ի (Living Planet Index) հաշվարկը, որը հիմնված է 5570 տեսակի և 41994 պոպուլյացիայի մշտադիտարկման հիման վրա, ցույց է տվել, որ 1970-2020 թվականների ընթացքում գրանցվել է վայրի կենդանական աշխարհի պոպուլյացիաների միջինում 73 % անկում: Հայաստանի Հանրապետության տարածքն աչքի է ընկնում բացառիկ կենսաբանական բազմազանությամբ: Բուսական և կենդանական աշխարհի նմանօրինակ բազմազանությունը պայմանավորված է ուղղաձիգ գոտիականությամբ ու տոպոգրաֆիկ առանձնահատկություններով: Բնակլիմայական պայմանների բազմազանությունն ու դրանց համադրությունները ձևավորում են յուրօրինակ կենսամիջավայրեր և նպաստում էնդեմիզմին: Հայաստանի Հանրապետության տարածքը գտնվում է երկու բուսաաշխարհագրական ենթաթագավորությունների՝ Եվրո-Սիբիրյան և Հին Միջերկրածովյան, ինչպես նաև կենսաբազմազանության երկու թեժ կետերի՝ Կովկասյան և Իրանա-Անատոլիական հանգույցում (Թախտաջյան, 1986, Ֆայվուշ, 2023): Մեր երկիրը կարևոր դեր ունի տեսակառաջացման գործընթացում, հանդիսանալով միգրացվող կենդանիների և չվող թռչունների տարանցիկ ուղիների խաչմերուկ, ինչպես նաև արեալի մաս՝ բազմաթիվ գլոբալ վտանգված տեսակների տարածման համար: Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է կենսաբազմազանությանն առնչվող միջազգային բնապահպանական մի շարք համաձայնագրեր, կոնվենցիաներ և դրանց արձանագրություններ, որոնց իրականացումը նպաստում է շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության պահպանությանը: Կենսաբազմազանության պահպանության համար առանցքային է Միավորված ազգերի կազմակերպության (այսուհետ՝ ՄԱԿ-ի) «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիան (այսուհետ՝ Կոնվենցիա): Կոնվենցիայի նպատակների պետական մակարդակով իրականացումն ապահովելու համար Կողմ երկրները մշակում և իրականացնում են Կենսաբազմազանության պետական ռազմավարություններ, պլաններ և ծրագրեր: Կողմերը նաև պարտավոր են կենսաբազմազանության պահպանմանը, կայուն օգտագործմանը վերաբերվող հիմնահարցերը հնարավորինս ինտեգրել պետական քաղաքականության տարատեսակ փաստաթղթերում, ձեռնարկել միջոցառումներ, ինչպիսիք են բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ստեղծումն ու կառավարումը, դեգրադացված էկոհամակարգերի վերականգնումը, ինվազիվ օտարածին տեսակների ներմուծման ու տարածման կանխարգելումը և այլն: Կոնվենցիան խրախուսում է գիտելիքի փոխանակումը և

տեխնոլոգիաների փոխանցումը՝ աջակցելու կենսաբազմազանության պահպանության ուղղությամբ զարգացող երկրների ջանքերին: Կոնվենցիայի կողմ երկրները երկու տարին մեկ հավաքվում են Կողմերի համաժողովում (այսուհետ՝ COP), որի ընթացքում գնահատում են կատարված աշխատանքը, սահմանում նոր առաջնահերթություններ և մշակում Կոնվենցիայի իրականացման ռազմավարությունները: Կողմերի համաժողովի տասնհինգերորդ հանդիպման (COP15) ընթացքում ընդունվել է Կունմինգ-Մոնրեալի կենսաբազմազանության պահպանման գլոբալ շրջանակը (այսուհետ՝ Գլոբալ շրջանակ), որը հաստատվել է Կոնվենցիայի 15/4 որոշմամբ: Այն հիմնված է նախկինում իրականացված 2011–2020 թվականների կենսաբազմազանության ռազմավարական պլանի վրա և նպաստում է Կայուն զարգացման նպատակների 2030 թվականի օրակարգի իրականացմանը: Գլոբալ շրջանակի նպատակն է ձեռնարկել հրատապ և արդյունավետ քայլեր՝ կենսաբազմազանության կորուստը կանխելու համար: Սույն փաստաթղթով սահմանվել են մինչև 2030 թվականը նպատակներն ու թիրախները, գնահատվել է սահմանված թիրախներին հասնելու առկա հնարավորությունները և խոչընդոտները, առաջարկվել է թիրախներին հասնելուն միտված գործողությունները, ինչպես նաև մշակվել են դրանց կատարման ընթացքը մշտադիտարկելու մեխանիզմները՝ հիմք ընդունելով վերջին տասնամյակներում Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաբազմազանության պահպանության և կայուն օգտագործման ուղղությամբ իրականացված միջոցառումների արդյունքները: Փաստաթուղթը համապատասխանեցված է Գլոբալ շրջանակին և ներառում է կենսաբազմազանության պահպանության և օգտագործման ոլորտի տեսլականը, նպատակները, թիրախները և դրանց մշտադիտարկման ցուցիչները, ինչպես նաև թիրախների իրականացման համար նախատեսված գործողությունների ծրագիրը:

2. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱԿԻՐՃ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

2. Մոլորակի բնակչության բարեկեցությունը մեծապես կախված է բուսական և կենդանական աշխարհի պաշարների (այսուհետ՝ կենսաբանական պաշարներ) առկայությունից, որոնք յուրաքանչյուր պետության համար ռազմավարական ռեսուրսներ են:

3. Հայաստանի Հանրապետության հարուստ կենսաբազմազանությունը, ունենալով էկոհամակարգերի կայունությունն ապահովող կարևոր հատկություններ, միաժամանակ հանդիսանում է երկրի տնտեսական զարգացման կարևոր նախապայման: Վայրի օգտակար բույսերի և կենդանիների էնդեմիկ տեսակները նպաստում են գյուղատնտեսության տարբեր ոլորտների զարգացմանը, ինչպիսիք են բուսաբուծությունը, անասնաբուծությունը, մեղվաբուծությունը, ձկնաբուծությունը, ինչպես նաև թեթև և սննդարդյունաբերության որոշ կարևոր ճյուղերը:

4. Անգնահատելի է կենսաբազմազանության դերն էկոհամակարգային ծառայությունների (այսուհետ՝ ԷԾ) քանակական և որակական հատկանիշների պահպանման գործում, հատկապես գենոֆոնդի պահպանության, սելեկցիայի, դեղամիջոցների ստացման և կենսատեխնոլոգիաների միջոցով նոր նյութերի արտադրության համար:

5. Հայաստանի Հանրապետությունում սննդամթերք օգտագործվող Հայաստանի Հանրապետության ֆաունայի, ֆլորայի և մակրոսնկերի հիմնական խմբերը.

- 1) ուտելի խոտաբույսեր՝ շուրջ 400 տեսակ,
- 2) վայրի պտղահատապտղատուներ՝ շուրջ 140 տեսակ,
- 3) մեղրատու բույսեր՝ շուրջ 350 տեսակ,
- 4) դեղաբույսեր՝ շուրջ 700 տեսակ,
- 5) տեխնիկական հումք հանդիսացող բույսեր՝ շուրջ 350 տեսակ,
- 6) անասնակեր՝ շուրջ 1000 տեսակ,
- 7) ուտելի սնկեր՝ շուրջ 40 տեսակ:

6. Հայաստանի կենդանական աշխարհը հարուստ է մարդու համար սնունդ հանդիսացող տեսակներով.

1) ձկներ (կարմրախայտ, սիգ, կողակ, կապուտ, Կուրի բեղաձուկ, մուրձա, ծածան, արևելյան թեփուղ, Կուրի ենթաբերան, սովորական լոքո, մանրաթեփուկ և այլն), ընդ որում՝ սիգի արդյունագործական պաշարները հանրապետության պարենային անվտանգության կարևոր օղակ են,

2) թռչուններ (քարակաքավ, բադերի տեսակներ, վայրի աղավնիներ և այլն),

3) կաթնասունների մի շարք տեսակներ:

7. Անտառներից ստացվող բնափայտն օգտագործվում է կենցաղում որպես վառելափայտ և շինանյութ: Բարձր է գնահատվում կաղնու, հաճարենու, բոխու բնափայտը: Ընդ որում, շինափայտը կազմում է տարեկան հատված փայտանյութի ընդհանուր ծավալի 8-11 տոկոսը: Ընդհանուր առմամբ, տեխնիկական նշանակության բնափայտավոր տեսակները կազմում են բարձրակարգ անոթավոր բույսերի կազմի մոտ 4 տոկոսը (ավելի քան 150 տեսակ):

8. Հայաստանի Հանրապետությունում հայտնաբերված մշակաբույսերի վայրի ցեղակիցները (հացազգիները, պտղատու ծառերը, տեխնիկական նշանակություն ունեցող տեսակները և այլն) կարևոր գենետիկական նյութի աղբյուր են: Հայաստանի մշակաբույսերի վայրի ցեղակիցների հարուստ գենոֆոնդն օգտագործվում է բուժիչ, երաշտադիմացկուն, ցրտադիմացկուն և հարմարվողականության այլ հատկանիշներով օժտված նոր սորտերի ստացման համար:

9. Պտղահատապտղայիններից Հայաստանի Հանրապետությունում աճում է շուրջ 140 տեսակի վայրի ազգակիցներ: Եթե հաշվի առնենք մեր երկրի տարածքում բարձրակարգ անոթավոր բույսերի բոլոր մշակաբույսերի վայրի ազգակիցները (սննդային, դեղաբույսային, կերային, մեղրատու, տեխնիկական, դեկորատիվ և այլն), ապա այս կատեգորիային կարելի է դասել ավելի քան 2000 տեսակ:

10. Կենսաբազմազանության յուրահատկության լավագույն ցուցիչը էնդեմիզմն է, որը հատկապես բարձր է արտահայտված Հայաստանի Հանրապետության տարածքում:

11. Հայաստանի Հանրապետությունում հանդիպող բուսական և կենդանական տեսակների քանակը ըստ կարգաբանական խմբերի ներկայացված է աղյուսակ 1-ում:

12. Կենսաբազմազանության պահպանությունը տեղերում՝ բնակմիջավայրերում (այսուհետ՝ *in situ*) հիմնականում իրականացվում է բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում (այսուհետ՝ ԲՀՊՏ): Հայաստանի Հանրապետությունում այս պահին գործում

են 3 պետական արգելոց, 4 ազգային պարկ, 27 պետական արգելավայր և 233 բնության հուշարձան: Ընդհանուր առմամբ, ԲՀՊՏ-ների ցանցն ընդգրկում է երկրի տարածքի շուրջ 13.1 %-ը:

13. Բնակմիջավայրից դուրս (այսուհետ՝ *ex situ*) պահպանությունն իրականացվում է տարաբնույթ կառույցների կողմից, որոնք գործում են տարբեր գերատեսչությունների ներքո և լուծում են տարբեր խնդիրներ.

1) Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության ներքո գործող՝ «Երևանի բուսաբանական այգի», «Վանաձորի բուսաբանական այգի», «Սևանի բուսաբանական այգի» կառույցները, ինչպես նաև նույն կազմակերպության բուսաբանական հերբարիումները, վայրի տեսակների սերմերի բանկը,

2) Երևանի քաղաքապետարանի «Երևանի կենդանաբանական այգի» համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպությունը,

3) «Սևանի իշխան» հիմնադրամը, որն իրականացնում է Էնդեմիկ Սևանի իշխանի բուծումը,

4) «Դիլիջան» ազգային պարկ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության «Ազնվացեղ եղջերուի վերաբնակեցման կենտրոնը»,

5) «Երևանի պետական համալսարան» հիմնադրամի բուսաբանական հերբարիումները,

6) Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի ցորենի վայրի ցեղատեսակների և մի շարք այլ մշակաբույսերի վայրի ցեղատեսակների սերմերի հավաքածուները,

7) Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության ներքո գործող կենդանաբանական հավաքածուները, ինչպես նաև նույն կազմակերպության Կենդանաբանության ինստիտուտի և Ռուսաստանի Դաշնության գիտությունների ակադեմիայի Սևերցովի անվան էվոլյուցիայի և էկոլոգիայի պրոբլեմների ինստիտուտի միջև գործող Հայ-Ռուսական համատեղ գիտափորձարարական կենտրոնը:

14. Կենսաբազմազանության պահպանության այլ արդյունավետ մեխանիզմներ են՝

1) Կարևորագույն կենսաբազմազանության տարածքները (այսուհետ՝ ԿԿՏ), որոնք աջակցվում են ԲՀՀ Հայաստանյան մասնաճյուղի կողմից: Գնահատված են 28 ԿԿՏ-ներ:

2) Կարևոր բուսաբանական տարածքները (այսուհետ՝ ԿԲՏ), որոնց խթանումն իրականացնում է «Plantlife» կազմակերպությունը: Հայաստանի համար գնահատված է 32 ԿԲՏ:

3) Կարևոր թռչնաբանական տարածքները (այսուհետ՝ ԿԹՏ), որոնց խթանումն իրականացնում է «Բրդլայֆ Ինթերնեյշնլ» (BirdLife International) կազմակերպությունը: Հայաստանում ԿԹՏ-ների գնահատման ծրագիրը մեկնարկվել է 2002 թվականին: Այժմ կատարվում է ուսումնասիրություն Հայաստանի ԿԹՏ-ների ընդլայնման համար:

4) Կարևոր թիթեռների պահպանության տարածքները (այսուհետ՝ ԿԹՊՏ), որոնք խթանում է «Butterfly Conservation Europe» կազմակերպությունը: ԿԹՊՏ-ների գնահատման ծրագիրը Հայաստանում գործում է 2015 թվականից, ընտրվել է 34 թեկնածու ԿԹՊՏ, որոնցից 12-ը գնահատվել և հաստատվել են այդ կազմակերպության կողմից:

5) Էմերալդ թեկնածու տարածքները: Էմերալդ թեկնածու տարածքների գնահատման ծրագիրը մեկնարկել է 2011 թվականին: Գնահատվել են 23 թեկնածու Էմերալդ տարածքներ, որոնց վերաբերյալ կատարվում են վերանայման և օպտիմալացման աշխատանքներ՝ բավարարության ինդեքսը բարձրացնելու և դրանք կառավարելի դարձնելու համար:

6) Ռամսար տարածքները: Առկա են երեք Ռամսար տարածքներ՝ «Սևան» ազգային պարկ, «Արփի լիճ» ազգային պարկ, «Խոր Վիրապ» պետական արգելավայր, այժմ գնահատման փուլում է գտնվում չորրորդը:

7) Չվոդ ջրային թռչունների համար կարևոր կանգառները: Գնահատվել և հաստատման են ներկայացվել Չվոդ ջրային թռչունների կանգառի 14 կարևոր վայրեր:

8) Կենսոլորտային պահպանավայրերը, որոնք Միավորված ազգերի կրթական, գիտական և մշակութային կազմակերպության (այսուհետ՝ ՅՈՒՆԵՍԿՕ) ներքո նշանակվում են միջկառավարական ծրագրի շրջանակում: Հայաստանում կենսոլորտային պահպանավայրերի ստեղծման ուղղությամբ մի շարք նախաձեռնություններ են մեկնարկել, սակայն դրանցից որևէ մեկը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի իրավական կարգավիճակ չի ստացել: Կարողությունների զարգացման աշխատանքներ են տարվում Դիլիջան կենսոլորտային տարածքի հիմնադրման ուղղությամբ:

9) Էկոլոգիական միջանցքները, որոնց աջակցում է Բնության Համաշխարհային Հիմնադրամի Հայաստանյան մասնաճյուղը: 2015 թվականին մեկնարկել է էկոմիջանցքների խթանում կոչվող տարածաշրջանային ծրագիրը: Հինգ տարվա ընթացքում այն իրականացվել

է Արարատի, Սյունիքի և Վայոց ձորի մարզերի 30 գյուղական բնակավայրերում: Դրանցից տասը բնակավայրերում մինչև 2028 թվականը կիրականացվեն երկարաժամկետ պահպանման աշխատանքներ: Ծրագրի շարունակությունը նախատեսվում է հանրապետության հյուսիսային մարզերում:

Աղյուսակ 1

Հայաստանի Հանրապետությունում հանդիպող բուսական և կենդանական տեսակների քանակը՝ ըստ կարգաբանական խմբերի

Թագավորություն	Տիպ	Դաս	Տեսակների քանակը	Էնդեմիկների քանակը
Պրոտիստներ	Միքսոմիցետներ		44	
Քրոմիստներ	Օմիցետներ		143	
Սնկեր	Էոմիցետներ		4390	
		Զիգոմիցետներ	140	
		Ասկոմիցետներ	2758	
		Բազիդիոմիցետներ	1492	
Քարաքոսեր			619	3
ԸՆԴԱՄԵՆԸ			9586	3
Կենդանիներ	Անողնաշար կենդանիներ			
	Տափակ որդեր		300	
	Կլոր որդեր		500	
	Օղակավոր որդեր		200	
	Փափկամարմիններ		155	6

	Հատվածոտանիներ		15 999	473
	Ընդամենը		17 154	479
	Ողնաշարավոր կենդանիներ			
	Ձկներ		39	9
	Երկկենցաղներ		7	1
	Սողուններ		53	6
	Թռչուններ		357	1
	Կաթնասուններ		83	6
	Ընդամենը		539	23
ԸՆԴԱՄԵՆԸ			17689	502
Բույսեր	Ստորակարգ բույսեր			
	Ջրիմուռներ		388	
	Բարձրակարգ բույսեր			
	Մամուռներ		433	
	Անոթավոր բույսեր		3800	139
ԸՆԴԱՄԵՆԸ			4621	139

3. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

15. Հայաստանի Հանրապետության ֆլորան ներկայացված է շուրջ 3800 տեսակի անոթավոր բույսերով՝ 161 ընտանիքից և 942 ցեղից: Հայաստանի Հանրապետության ֆլորայի կազմում առկա է 146 էնդեմիկ տեսակ (ամբողջ ֆլորայի 3.8 %-ը):

16. Հայաստանի Հանրապետության բույսերի Կարմիր գրքում (2010 թվական) գրանցվել են անոթավոր բույսերի 452 տեսակ (ֆլորայի 11.89 %), սնկերի՝ 40 տեսակ (սնկերի բիոտայի շուրջ 1 %):

17. Գրանցված տեսակների կատեգորիաները սահմանվել են՝ ըստ Բնության պահպանության միջազգային միության (այսուհետ՝ ԲՊՄՄ (IUCN) չափորոշիչների.

- 1) կրիտիկական վիճակում գտնվողներ (CR) - 141 տեսակ,
- 2) վտանգվածներ (EN) - 248 տեսակ,
- 3) խոցելի տեսակներ (VU) - 63 տեսակ,
- 4) վտանգման սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող (NT) - 21 տեսակ,
- 5) տվյալներն անբավարար են (DD) - 96 տեսակ,
- 6) քիչ մտահոգող (LC) - 106 տեսակ:

18. Հայաստանի Հանրապետության բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված մակրոսկոպիկ սնկերի կատեգորիաները հետևյալն են՝

- 1) անհետացած (EX) - 1 տեսակ,
- 2) կրիտիկական վիճակում գտնվող (CR) - 6 տեսակ,
- 3) վտանգված (EN) - 15 տեսակ,
- 4) խոցելի (VU) - 12 տեսակ,
- 5) անհետացման եզրին գտնվող (NT) - 2 տեսակ,
- 6) տվյալներն անբավարար են (DD) - 4 տեսակ:

19. Նշված սնկերից 5-ն ընդգրկված են սնկերի Եվրոպական Կարմիր ցուցակում: Բացի դրանից՝ Եվրոպայում սնկերի վտանգված տեսակների քարտեզում ներկայացված են Հայաստանում հայտնաբերված 10 տեսակի սնկեր:

4. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆԴՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

20. Հայաստանի Հանրապետության կենդանական աշխարհի բազմազանությունը աչքի է ընկնում տեսակային կազմի հարստությամբ:

21. Հայաստանի տարածքում հայտնի է ավելի քան 17 700 կենդանատեսակ (տես՝ Աղյուսակ 1): Վերջին տասնամյակում կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքում պարզվել է, որ ողնաշարավոր կենդանիների տեսակային կազմի պարզաբանման գործընթացը գրեթե ավարտված է, ինչը չի կարելի ասել անողնաշար կենդանիների մասին, քանի որ ուսումնասիրված է դրանց մոտ 30 %-ը:

22. Կենդանական աշխարհին աչքի է ընկնում բարձր էնդեմիզմով՝ 495 տեսակ (ֆաունայի շուրջ 3 %-ը), որոնց գերակշռող մասը պատկանում են անողնաշար կենդանիներին: Կենդանիների կարմիր գրքում (2010 թվական) գրանցվել են անողնաշար կենդանիների 155 և ողնաշարավոր կենդանիների 153 տեսակներ, որոնք ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2

Հայաստանի Հանրապետության կենդանիների Կարմիր գրքում (2010 թվական) գրանցված տեսակները և դրանց կարգավիճակը՝ ըստ ԲՊՄՄ չափորոշիչների

Կարգաբանական խումբը	Անհետացած (EX)	Տարածաշրջանում անհետացած (RE)	Կրիտիկական վիճակում գտնվող (CR)	Վտանգված (EN)	Խոցելի (VU)	Տվյալները անբավարար են (DD)	Ընդամենը
Անողնաշար կենդանիներ (Invertebrata)							
Տիպ՝ Փափկամարմիններ (Mollusca)							
Դաս Փորոտանիներ (Gastropoda)			11	3			14

Դաս Երկփեղկանիներ (Bivalvia)			2				2
Տիպ՝ Հողվածոտանիներ (Arthropoda)							
Դաս Միջատներ (Insecta)	1		35	62	40	1	139
Ընդամենը	1		48	65	40	1	155
Ողնաշարավոր կենդանիներ (Vertebrata)							
Դաս Ձկներ (Osteichties)	2 ենթատեսակ		2 ենթատեսակ	1	3	2	10
Դաս Երկկենցաղներ (Amphibia)			1		1		2
Դաս Սողուններ (Reptilia)			7	2	10		19
Դաս Թռչուններ (Aves)				18	65	13	96
Դաս Կաթնասուններ (Mammalia)		3	3	10	12	1	29
Ընդամենը	1	3	11	31	91	16	153
Ընդհանուր	2	3	59	96	131	17	308

5. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ
ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

23. Կովկասյան տարածաշրջանի բոլոր հիմնական էկոհամակարգերը, բացի խոնավ մերձարևադարձային գոտիներից, ներկայացված են Հայաստանում՝ կիսաանապատներ, տափաստաններ, նոսրանտառներ, անտառներ, մարգագետնատափաստաններ, ենթալպյան և ալպյան բուսականություն և այլ միջգոտիական էկոհամակարգեր, որոնք հանդիսանում են բուսական և կենդանական աշխարհի ներկայացուցիչների ապրելավայրեր և աճելավայրեր: Էկոհամակարգերի բազմազանությունը հնարավորություն է տալիս առանձնացնելու նաև տարբեր և խիստ առանձնահատուկ էկոհամակարգային ծառայություններ, որոնք յուրաքանչյուր էկոհամակարգում ներկայացված են տարբեր կազմով և համամասնությամբ:

24. Ներկայում Հայաստանում էկոհամակարգային ծառայությունները չեն գնահատվում, սակայն նման գնահատումը խիստ խրախուսելի է, հատկապես բնության հատուկ պահպանվող տարածքների, անտառային տնտեսությունների և այլ արժեքավոր էկոհամակարգերի համար:

25. Հայաստանի էկոհամակարգերի գրեթե ամբողջ բազմազանությունը մեծ արժեք է ներկայացնում: Դրանցից մի քանիսը հատկապես կարևոր են մարդու տնտեսական գործունեության համար, մասնավորապես՝ գյուղատնտեսական նպատակներով օգտագործվող արոտավայրերը, խոտհարքերը և անտառները: Անտառային էկոհամակարգերը տրամադրում են էկոհամակարգային ծառայությունների լայն շրջանակ, իսկ որոշ էկոհամակարգեր ունեն նաև նշանակալի գեղագիտական արժեք:

26. Ավելի քան 50 էկոհամակարգ համարվում են հազվադեպ՝ թե՛ Հայաստանի, թե՛ համաշխարհային մակարդակով, այդ թվում՝

- 1) աղակալած ճահիճներ՝ Արարատյան դաշտում (D6.24)
- 2) չոր և կիսաանապատային էկոհամակարգեր՝ *Salsola dendroides*-ը (**Ծառանման աղախոտ՝ օջան**) հիմնական բույսով և *Cistanche armena*-ի (**Հայկական ցիստանշե**) առկայությամբ (E1.3361),
- 3) մարգագետնատափաստաններ՝ *Acanthus dioscoridis*-ի (**Ականթ դիոսկորեանման**) գերակշռությամբ (E2.1611),
- 4) տափաստաններ՝ վայրի ցորենի տեսակների գերակշռությամբ (E1.2E22),
- 5) շիբլյակներ՝ *Iris iberica*-ով (**Հիրիկ վրացական**) բուսատեսակով, (F3.24761
- 6) շիբլյակներ՝ *Paeonia tenuifolia*-ով (**Քաջվարդ նեղատերև**), հանդիպում են հազվագյուտ և էնդեմիկ բույսեր ու կենդանիներ (F3.24762) և այլն:

27. Հայաստանում առկա է ավելի քան 60 էկոհամակարգ, որոնք ներառված են Բեռնի կոնվենցիայի Մշտական կոմիտեի N4 բանաձևում: Դրանք ներառում են ինչպես լայն տարածում ունեցող, այնպես էլ հազվագյուտ էկոհամակարգեր, ինչպիսիք են՝

1) *Salvinia natans*-ի (Ծովուսպ լողացող) լողացող գորգերը (C1.225),

2) սոսու պուրակները՝ Ծավ գետի ավազանում (G1.371),

3) գետափամերձ անտառները՝ *Populus euphratica*-ի (Եփրատի բարդի) գերակշռությամբ և այլ (G1.372):

28. Կենսաբազմազանության պահպանման էկոհամակարգային մոտեցման համատեքստում այս բոլոր հազվագյուտ էկոհամակարգերը պետք է պահպանվեն որպես Հայաստանի բնական ժառանգության անբաժանելի մաս:

29. էկոհամակարգային ծառայությունների դասակարգման համար կիրառելի է հետևյալ կատեգորիաները՝ մատակարարող, կարգավորող և սպասարկող, մշակութային, որոնք ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակ 3-ում:

Աղյուսակ 3

էկոհամակարգային ծառայությունների դասակարգումը՝ ըստ էկոհամակարգային ծառայությունների ընդհանուր միջազգային դասակարգման

Մատակարարող ԷԾ	Կարգավորող և սպասարկող ԷԾ	Մշակութային ԷԾ
Գյուղատնտեսություն, ներառյալ պտղաբուծություն, դաշտավարություն և անասնաբուծություն	էրոզիայի կանխարգելում, հողի բերրիության ապահովում	Ռեկրեացիա և տուրիզմ, ներառյալ էկոտուրիզմ
Տարբեր նպատակներով ջրօգտագործում	Փոշոտում	Մշակութային ժառանգություն, գեղագիտական արժեքներ

Վերականգնվող և այլընտրանքային էներգիայի աղբյուրների ապահովում	Ջրի որակի կարգավորում	Գիտություն և բնապահպանական կրթություն
Վայրի բույսերի և սնկերի հավաք, վառելափայտի մթերում	Կլիմայի փոփոխության կարգավորում և օրգանական ածխածնի կուտակում	Մարդու բարեկեցություն և առողջություն
Ձկնորսություն	Միկրոկլիմայի ձևավորում	Հոգևոր և կրոնական արժեքներ

6. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ

30. Կենսաբազմազանության սպառնալիքների զգալի մասը պայմանավորված է կենսամիջավայրերի կորստով, խաթարմամբ և դրանց պայմանների փոփոխությամբ: Սպառնալիքներն իրենց հերթին կարելի է դասակարգել մարդածին և բնածին, այդ թվում՝ ուղղակի և անուղղակի ազդեցություն ունեցող, որոնք հաճախ իրար լրացնող համալիր սպառնալիքների մաս են կազմում:

31. Կենսաբազմազանության կորուստը նվազեցնելու կամ կասեցնելու համար առաջնային պայման է անհապաղ մշակել և իրականացնել միջոցառումներ, որոնք ուղղված կլինեն կենսաբազմազանության կորստի ուղղակի և անուղղակի սպառնալիքների ամբողջ համախմբին:

32. Կենսամիջավայրերի կորստի և խաթարման համար առավել հաճախ պատճառ հանդիսացող ուղղակի սպառնալիքները հիմնականում մարդածին են և ներկայացված են ստորև՝

1) Հանքարդյունաբերություն և այլ ծանր արդյունաբերության տեսակներ, խոշոր ենթակառուցվածքների կառուցում: Հանքարդյունաբերության պատճառով առաջացող հետևանքներն են՝ հողային ծածկույթի խախտումը, պոչամբարների ընդլայնումը, թափոնների կուտակումները, որոնք մասնատում են բուսական և կենդանական պոպուլյացիաներն ու համակեցությունները, խախտում են կենդանիների միգրացիոն ուղիները և սպառնում են որոշ

հազվագյուտ տեսակների գոյատևմանը: Առաջացնում են լուսային, աղմուկի աղտոտում, նաև օդի աղտոտվածություն փոշով և այլ արտանետումներով,

2) Հիդրոէներգետիկա. փոքր հիդրոէլեկտրակայանների (այսուհետ՝ ՓՀԷԿ) նախագծման և շահագործման ընթացքում հիմնականում հաշվի չեն առնվում ջրային ֆաունայի համապարփակ կարիքները և էկոհամակարգերի փոխկապակցվածությունը: Մեծամասամբ կառուցված լինելով փոքր գետերի հունների վրա՝ ՓՀԷԿ-երի ջրառի գլխամասային կառույցները, որտեղից գետի ջուրը մտնում է ճնշումային խողովակաշար և հոսում դեպի ՓՀԷԿ-երի թափանիվներ, գետի հունը սովորաբար պատնեշվում է բետոնե կամ մետաղական պատվարով: Արդյունքում, փոքր գետակների ջուրը լճանում է, իսկ ջրի էկոլոգիական թողքի սահմանված ծավալը և ձկնուղիների կառուցվածքը հաճախ չեն ապահովում գետում բնակվող ձկնատեսակների ու մյուս օրգանիզմների ազատ տեղաշարժը գետի մի հատվածից մյուսը: Բացի դրանից՝ ՓՀԷԿ-երի ջրառի գլխամասային կառույցներում ձկնապաշտպան ցանցերի բացակայությունը կամ առկա աղբորսիչ ցանցերի մեծ ճեղքերը չեն արգելում գետի վերին հոսանքում բնակվող ձկների, հատկապես մանրաձկների հայտնվելը ՓՀԷԿ-երի ճնշումային խողովակաշարում և, այնուհետև, թափանիվներում (տուրբիններում), որտեղ նրանք ենթարկվում են մեխանիկական և այլ ազդեցությունների, ինչն էլ պատճառ է դառնում նրանց թվաքանակի կրճատման,

3) Գյուղատնտեսություն և սննդարդյունաբերություն. գյուղատնտեսության և սննդի արդյունաբերության ոլորտներում շրջակա միջավայրին առնչվող հիմնական խնդիրներն են՝ հողերի և էկոհամակարգերի ոչ կայուն օգտագործումը՝ դեգրադացիան, հիվանդությունների և վնասատուների դեմ պայքարի ոչ օրգանիկ և ոչ կենսաբանական մեթոդների հետևանքով առաջացող կենսամիջավայրերի հնարավոր խաթարումը: Գյուղատնտեսական նպատակներով կատարվող ջրառի արդյունքում հաճախ տուժում է գետերի հուները, որի պատճառով ոչնչանում են ափամերձ և ջրային էկոհամակարգերի տարրերը, հատկապես՝ ձկնատեսակներն ու նրանց կերի բազան: Աղտոտման պատճառ են հաճախ դառնում նաև պարարտանյութերով հեղեղված անձրևաջրերը, որոնք թափվում են գետերի կամ լճեր: Բնական էկոհամակարգերի խախտման և կենսաբազմազանության կրճատման լուրջ պատճառներից է նաև գյուղատնտեսական կենդանիների չկանոնակարգված արածեցումը, որի հետևանքով նման տարածքներում բնական սերմնային վերականգնումը խաթարվում է,

4) Անտառհատումներ. Անտառահատման ենթարկված տարածքներում էկոլոգիական վիճակի բացասական փոփոխությունները երկարաժամկետ բնույթ են կրում: Անտառհատումների հետևանքով ինտենսիվ բնույթ են ստանում անտառների կազմի անցանկալի փոփոխությունները, որոնց արդյունքում նվազում է անտառների արտադրողականությունը և ծառուտների լրիվությունը: Բարձրարժեք ծառատեսակները փոխարինվում են համեմատաբար ցածրարժեք տեսակներով. մասնավորապես՝ կաղնին և հաճարենին փոխարինվում են բոխիով և այլ ցածրարժեք տեսակներով: Միաժամանակ տեղի է ունենում անտառի ստորին գոտու կենսաբազմազանության տեսակների (այդ թվում՝ Կարմիր գրքում գրանցված) վտանգում: Բացի դրանից՝ սերմնային ծագման բարձրաբուն ծառուտներն աստիճանաբար փոխարինվում են կոճղաշիվային ծագման ցածրաբուն տեսակներով, ինչը հանգեցնում է անտառների արտադրողականության նվազմանը և երկարաժամկետ հեռանկարում՝ ածխածնի կուտակման ունակության կրճատմանը: Անտառային էկոհամակարգերի որակական հատկանիշների վատթարացման հետևանքով նվազում են դրանց հողապաշտպան և ջրակարգավորիչ գործառնությունները,

5) Ռեկրեացիա և զբոսաշրջություն, կենցաղային աղբոսում և աղտոտում. Բուսականության կորուստը և հողի սեղմումը, որոնք հաճախ տեղի են ունենում միաժամանակ, զբոսաշրջության ազդեցության երկու առավել բնորոշ հետևանքներն են, դրանք կարող են արագացնել էրոզիայի գործընթացը: Էկոհամակարգերի վրա զանգվածային այցելությունները բացասաբար են անդրադառնում՝ առաջացնելով բուսածածկի տրորում և կենցաղային թափոններով աղտոտում: Գեղազարդ ծաղիկների հավաքը, հատկապես հանգստյան վայրերում, սպառնալիք է տվյալ տարածքին բնորոշ բուսատեսակների պաշարների կրճատման և բուսական աշխարհի տեսակային կազմի փոփոխության առումով: Որոշ էկոհամակարգերում չկարգավորված այցելությունները կամ մշտական բնակությունը կարող են հանգեցնել միկրոկլիմայի փոփոխության, ինչպես նաև լուսային ու աղմուկային աղտոտման: Մեծ խնդիր է նաև Սևանա լճի աղտոտումը. լիճ թափվող գետերի միջոցով հարակից համայնքներից կեղտաջրերը լիճ են տեղափոխում մեծ քանակությամբ լուծված աղտոտիչներ և կոշտ կենցաղային աղբ,

6) Կենսառեսուրսների գերօգտագործումը. Այս երևույթի հիմնական հետևանքներն են բնական լանդշաֆտների վրա մարդածին ծանրաբեռնվածության մեծացումը, անտառային, կիսաանապատային, մարգագետնային, տափաստանային էկոհամակարգերի խաթարումը և

կազմալուծումը, ցամաքային և ջրային համակեցությունների ու պոպուլյացիաների վիճակի խախտումը, դրանց տեսակային կազմի փոփոխությունը, հողի կենսաբազմազանության կրճատումը, արոտավայրերի բուսածածկի խախտումը, կերային բույսերի բերքատվության նվազումը, տնտեսական բարձր արժեք ներկայացնող, հազվագյուտ և անհետացող տեսակների կրճատումը: Մասնավորապես, գերարածեցումը կարող է առաջացնել լուրջ վնասներ ինչպես կենսաբազմազանության, այնպես էլ հողի, ջրային ռեսուրսների և ամբողջ էկոհամակարգերի վրա: Սպառնալիքների թվին է դասվում նաև անօրինական որսորդությունը, ձկնորսությունը և դրանց կանոնների խախտումը: Վտանգավոր է անօրինական ձկնորսությունն արգելված որսագործիքներով ու միջոցներով: Վտանգավոր է անօրինական ձկնորսությունը, հատկապես արգելված որսագործիքների և մեթոդների կիրառմամբ: Արդյունքում բազմաթիվ գետերում և ջրակալներում (լճեր, ջրամբարներ, լճակներ, ջրանցքներ) հազվադեպ են հանդիպում տնտեսապես արժեքավոր բնիկ ձկնատեսակները: Դրանց փոխարեն ջրային միջավայրերում սկսում են գերիշխել ինվազիվ ձկնատեսակներ (օրինակ՝ ամուրյան նրբածուկ, արծաթափայլ կարաս), ինչը հանգեցնում է բնական էկոհամակարգերի հավասարակշռության խախտմանը և կենսաբազմազանության փոփոխությանը՝ ի վնաս աբորիգեն՝ տեղական տեսակների: Վերջին տասնամյակների ընթացքում առանձին բուսատեսակների պոպուլյացիաները նույնպես խիստ կրճատվել են չկանոնակարգված հավաքչության հետևանքով,

7) Ինվազիվ տեսակների ազդեցությունը. Ինվազիվ և էքսպանսիվ բուսատեսակների և կենդանատեսակներից որոշները վերջին տարիներին զգալիորեն ընդլայնել են իրենց տարածման սահմանները (հավանաբար կապված մարդկանց կողմից օտարածին տեսակների չգիտակցված ներմուծման, կլիմայական պայմանների փոփոխման և խախտված բնակմիջավայրերի տարածքների ընդլայնման հետ): Բարձրացել է այդ տեսակների պոպուլյացիաների խտությունը, սկսվել է բնական էկոհամակարգեր դրանց ներթափանցումը և հաստատումը՝ արդյունքում ճնշելով կամ անգամ դուրս մղելով աբորիգեն՝ տեղական տեսակներին: 2024 թվականին հրապարակվել է «Ինվազիվ՝ օտարածին կենդանական տեսակների ցանկը հաստատելու մասին» Շրջակա միջավայրի նախարարի N 110-Ն հրամանը: Նույն թվականին հրատարակվել է Հայաստանի համար ինվազիվ 40 կենդանատեսակների ցուցակը (Arakelyan et al., Invasive alien species of animals in Armenia. 2024): Այդ տեսակների մեծ մասը պատկանում է անողնաշար կենդանիներին,

8) Ռազմական գործողությունները. Ռազմական գործողությունները, զինված վարժանքները և պատերազմի ուղղակի հետևանքները ևս էական ազդեցություն են թողնում կենսաբազմազանության վրա: Դրանք հրդեհների, էկոհամակարգերի աղտոտման, ինչպես նաև ականապատման հետևանքով խոշոր կաթնասունների ֆիզիկական վնասների պատճառ են դառնում: Առանձին դեպքերում, հատկապես սահմանային գոտիներում, խոշոր կաթնասունների ապրելավայրերի մասնատվածությունը պայմանավորված է ենթակառուցվածքների կառուցապատմամբ: Բացի դրանից՝ ձայնային և լուսային աղտոտումը ևս վտանգ են ներկայացնում առանձին էկոհամակարգերի համար,

9) Անտառային հրդեհներ: Ավելացել են անտառային հրդեհների ծավալներն ու ինտենսիվությունը, որոնք էական վնաս են հասցնում անտառային էկոհամակարգերին՝ խաթարելով բազմաթիվ տեսակների կենսամիջավայրերը: Հրդեհների հետևանքով հաճախ կենսունակությունը կորցնում են ոչ միայն կանգուն ծառերը, այլև նաև դրանց բնական վերածը: Գերազանցապես դրանք առաջանում են մարդկային ուղղակի գործունեության (վարելահողերում կամ այլ խոտածածկ տարածքներում խոզանի այրման) կամ զուտ անփութության պատճառով,

10) Հիվանդությունների և վնասատուների ազդեցությունը էկոհամակարգերի վրա: Որպես բնական էկոհամակարգերի կայունության խախտման հետևանք՝ կարող են դիտվել զանգվածային համաճարակները: Դրանք էապես ընկճում են անտառային մի շարք տեսակների (կաղնի, սոճի) աճը՝ հաճախ հասցնելով կենսունակության կորստի: Արդյունքում՝ ոչ միայն նվազում է կենսաբազմազանությունը, այլև պակասում է էական ծավալի կենսառեսուրս և էական վնաս է հասցվում էկոհամակարգերին,

11) Կլիմայի փոփոխությունը. Բնական էկոհամակարգերում կլիմայի փոփոխության, մասնավորապես՝ օդի ջերմաստիճանի բարձրացման, տեղումների նվազման և այլ անուղղակի ազդեցությունների պայմաններում, առաջանում է ալիքային էֆեկտ, խնդիրների շարք և անկանխատեսելի փոխկապակցված հետևանքներ: Համաձայն ՄԱԿ-ի «Կլիմայի փոփոխության մասին» շրջանակային կոնվենցիայի Հայաստանի Հանրապետության չորրորդ ազգային հաղորդագրության (2020 թվական) ծրագրի շրջանակում իրականացված վերլուծությունների՝ օդի տարեկան միջին ջերմաստիճանը 1929–2016 թվականների ընթացքում 1961–1990 թվականների միջինի նկատմամբ աճել է 1.23°C-ով, իսկ տեղումները նվազել են 9 %-ով: Կլիմայի փոփոխության հետևանքով, ըստ կանխատեսումների, առաջիկա

100 տարվա ընթացքում Հայաստանում լեռնային լանդշաֆտների գոյություն ունեցող սահմանները կտեղաշարժվեն վեր՝ մոտ 250-300 մետր: Արդյունքում՝ սպասվում է էկոհամակարգերի տարածման սահմանների փոփոխություն՝ որոշների տարածքների ավելացում, իսկ մյուսների՝ նվազում: Սպասվում է հատկապես խոնավասեր էկոհամակարգերի մակերեսների կրճատում, երբեմն նույնիսկ՝ վերացման աստիճանի:

7. ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

33. Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված ոլորտային միջազգային կոնվենցիաներն ու համաձայնագրերն էական դեր ունեն կենսաբազմազանության պահպանման գործում, ինչպես նաև հիմք են հանդիսանում ոլորտային ռազմավարությունների և պետական քաղաքականությունների մշակման համար, բացի դրանից նպաստում են ռազմավարության իրագործման նախադրյալների ձևավորմանը:

34. Կոնվենցիա Հայաստանի Հանրապետությունը վավերացրել է դեռևս 1993 թվականին: Կոնվենցիայի շրջանակում երկիրը վավերացրել է նաև «Կենսաբանական անվտանգության մասին» Կարթագենյան արձանագրությունը՝ 2004 թվականին:

35. Կոնվենցիայի հիմնական խնդիրներն են՝

1) կենսաբազմազանության պահպանությունը,

2) կենսաբազմազանության կայուն օգտագործումը,

3) գենետիկ ռեսուրսներից ստացված օգուտների արդար և հավասար բաշխումը՝ հաշվի առնելով այդպիսի պաշարների և տեխնոլոգիաների նկատմամբ իրավունքները, ինչպես նաև համապատասխան ֆինանսական միջոցների հատկացումը:

36. Կոնվենցիայի գործիքակազմը ներառում է երկու հիմնական բաղադրիչ՝

1) Կենսաբազմազանության պահպանության պետական ռազմավարությունը, պլանները կամ գործողությունների ծրագիրը, որոնց միջոցով պետությունը սահմանում է իր առաջնահերթությունները և դրանց իրագործման գործողությունները (Հայաստանի Հանրապետության կողմից 1999 և 2015 թվականներին մշակվել են ռազմավարական փաստաթղթեր՝ յուրաքանչյուրը հինգ տարի ժամկետով),

2) պետական զեկույցները, որոնք հանդիսանում են հաշվետվողականության և մշտադիտարկման համակարգ:

37. Պետական մակարդակում կենսաբազմազանության պահպանման մեխանիզմները ներառում են հետևյալ հիմնական բաղադրիչները.

1) կենսաբազմազանության պահպանմանն ու պաշտպանությանն ուղղված օրենքների կամ նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունումը, այդ թվում՝ դրան ուղղված քայլերն ու միջոցառումները,

2) կենսաբազմազանության պահպանման վերաբերյալ ծրագրերի և քաղաքականությունների մշակումն ու ընդունումը,

3) կենսաբազմազանության ոլորտի մշտադիտարկումների/մոնիտորինգի իրականացում, այդ նպատակով մեթոդիկայի և իրականացման կարգի վերաբերյալ նորմատիվ ակտերի՝ որոշումների ընդունում,

4) պետական մակարդակում ուսումնասիրությունների իրականացում՝ ուղղված կենդանիների ու բույսերի տեսակների թվաքանակի, էկոհամակարգերի և առողջության վրա, որի համար պետք է ապահովել նաև տվյալների հավաքագրման գործընթացները:

38. Կենսաբազմազանության պահպանությանն առնչվող հատկապես կարևորություն ներկայացնող այլ կոնվենցիաներն են.

1) «Միջազգային կարևորության խոնավ տարածքների մասին, հատկապես որպես ջրաթռչունների բնակավայր» կոնվենցիա (Ռամսար, 1971 թվական, այսուհետ՝ Ռամսարի կոնվենցիա),

2) «Անհետացման եզրին գտնվող վայրի կենդանական ու բուսական աշխարհի տեսակների միջազգային առևտրի մասին» կոնվենցիա (Վաշինգտոն 1973 թվական այսուհետ՝ CITES կոնվենցիա),

3) «Վայրի կենդանիների միգրացվող տեսակների պահպանության մասին» կոնվենցիա (Բոնն 1979 թվական, այսուհետ՝ Բոննի կոնվենցիա),

4) «Եվրոպայի վայրի բնության և բնական միջավայրի պահպանության մասին» կոնվենցիա (Բեռն, 1979 թվական, այսուհետ՝ Բեռնի կոնվենցիա):

39. Առկա են նաև մի շարք այլ միջազգային փաստաթղթեր, որոնք վավերացվել են Հայաստանի Հանրապետության կողմից և ուղակիորեն վերաբերում են կենսաբազմազանության պահպանության խնդիրներին: Դրանց թվում առավել էական դեր ունեն

1) ՄԱԿ-ի «Կլիմայի փոփոխության մասին» շրջանակային կոնվենցիա (Ռիո դե Ժանեյրո, 1992 թվական), ՄԱԿ-ի «Կլիմայի փոփոխության մասին» շրջանակային կոնվենցիայի Կիոտոյի արձանագրություն (Կիոտո, 1997 թվական), Փարիզյան համաձայնագիր (Փարիզ, 2015 թվական),

2) ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիա (Փարիզ, 1994 թվական),

3) Լանդշաֆտի եվրոպական կոնվենցիան (Ֆլորենցիա, 2000 թվական),

4) ՄԱԿ-ի ԵՏՀ «Շրջակա միջավայրի առնչությամբ տեղեկության, որոշումներ ընդունելուն հասարակության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» կոնվենցիա (Օրիուս, 1998 թվական, այսուհետ՝ Օրիուսի կոնվենցիա):

40. Հայաստանի Հանրապետությունը հանդիսանում է նաև Պարենի և գյուղատնտեսության համար գենետիկ ռեսուրսների մասին միջազգային պայմանագրի կողմ:

41. Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրական համակարգում կենսաբազմազանության պահպանությանն առնչվող հիմնական իրավական ակտերն են.

1) Անտառային օրենսգիրքը,

2) Հողային օրենսգիրքը,

3) Ջրային օրենսգիրքը,

4) Ընդերքի մասին օրենսգիրքը,

5) «Բուսական աշխարհի մասին» օրենքը,

6) «Կենդանական աշխարհի մասին» օրենքը,

7) «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» օրենքը,

8) «Սևանա լճի մասին» օրենքը,

9) «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» օրենքը,

10) «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» օրենքը,

11) «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենքը,

12) «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը:

13) «Որսի և որսորդական տնտեսության վարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը,

42. Մինևույն ժամանակ, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը և գերատեսչական մարմինները վերը թվարկված օրենսգրքերի և օրենքների պահանջներից բխող բազմաթիվ որոշումներ և այլ իրավական ակտեր են ընդունել, որոնք միտված են կենդանական և բուսական աշխարհի վտանգված տեսակների պահպանմանը, բնական ռեսուրսների կայուն օգտագործմանը, էկոհամակարգերի վերականգնմանը և այդ գործընթացների վերահսկմանը, մշտադիտարկման համակարգերին, ԲՀՊՏ կառավարմանը և այլն:

8. ԿՈՒՆՄԻՆԳ-ՄՈՆԻԵԱԼԻ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԼՈԲԱԼ ՇՐՋԱՆԱԿԸ ԵՎ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԹԻՐԱԽՆԵՐԸ

43. Գլոբալ շրջանակը սահմանում է հստակ պահանջներ, որոնց պետք է համապատասխանեն Կոնվենցիայի կողմ հանդիսացող յուրաքանչյուր պետության ռազմավարական փաստաթղթերը:

44. Գլոբալ շրջանակը սահմանում է 4 նպատակ"

1) Նպատակ Ա (Goal A)՝ Պաշտպանել և վերականգնել էկոհամակարգերը - պահպանել և բարելավել էկոհամակարգերի ամբողջականությունը և կապակցվածությունը, կանխել մարդու գործունեության հետևանքով առաջացած տեսակների ոչնչացումը և պահպանել գենետիկական բազմազանությունը,

2) Նպատակ Բ (Goal B)՝ Կայուն օգտագործում - կայուն կերպով կառավարել կենսաբազմազանությունը՝ ապահովելու համար, որ բնության ներդրումը մարդկանց համար գնահատվի և պահպանվի,

3) Նպատակ Գ (Goal C)՝ Օգուտների բաշխում - ապահովել գենետիկական ռեսուրսներից ստացված օգուտների արդար և հավասար բաշխում,

4) Նպատակ Դ (Goal D)՝ Իրականացման միջոցներ - ապահովել բավարար ֆինանսական ռեսուրսներ և տեխնիկական համագործակցություն՝ կենսաբազմազանության տարեկան 700 միլիարդ դոլարի ֆինանսավորման բացը փակելու համար:

45. Գլոբալ շրջանակը սահմանում է 23 գլոբալ թիրախ"

1) Թիրախ 1՝ Պլանավորել և կառավարել բոլոր տարածքները՝ կենսաբազմազանության կորուստը նվազեցնելու համար,

2) Թիրախ 2՝ Վերականգնել բոլոր դեգրադացված էկոհամակարգերի 30%-ը,

3) Թիրախ 3՝ Պահպանեք ցամաքի, ջրերի և ծովերի 30%-ը,

4) Թիրախ 4՝ Կանխել տեսակների ոչնչացումը, պաշտպանել գենետիկական բազմազանությունը և կառավարել մարդ-վայրի բնության հակամարտությունները,

5) Թիրախ 5՝ Ապահովել վայրի տեսակների կայուն, անվտանգ և օրինական հավաքն ու առևտուրը,

6) Թիրախ 6՝ 50%-ով կրճատել ինվազիվ օտար տեսակների ներմուծումը և նվազագույնի հասցնել դրանց ազդեցությունը,

7) Թիրախ 7՝ Նվազեցնել աղտոտվածության մակարդակը մինչև այնպիսի մակարդակներ, որոնք սպառնալիք չեն ներկայացնում կենսաբազմազանության համար,

8) Թիրախ 8՝ Նվազագույնի հասցնել կլիմայի փոփոխության ազդեցությունը կենսաբազմազանության վրա և բարձրացնել դիմադրողականությունը,

9) Թիրախ 9՝ Ապահովել վայրի տեսակների կառավարման և օգտագործման կայունությունը՝ ապահովելով սոցիալական, տնտեսական և բնապահպանական օգուտներ մարդկանց համար,

10) Թիրախ 10՝ Կենսաբազմազանության և կայուն զարգացման բարելավում գյուղատնտեսության, ջրագործության, ձկնորսության և անտառտնտեսության ոլորտներում,

11) Թիրախ 11՝ Վերականգնել, պահպանել և ընդլայնել բնության ներդրումը մարդկանց բարեկեցության համար,

12) Թիրախ 12՝ Բարելավել կանաչ տարածքներն ու քաղաքային պլանավորումը՝ մարդկանց բարեկեցության և կենսաբազմազանության համար,

13) Թիրախ 13՝ Ընդլայնել գենետիկական ռեսուրսներից, թվային հաջորդականության տեղեկատվությունից և ավանդական գիտելիքներից ստացված օգուտների բաշխումը,

14) Թիրախ 14՝ հաշվի առնել կենսաբազմազանությունը բոլոր մակարդակներում որոշումների կայացման ժամանակ,

15) Թիրախ 15՝ Բիզնեսը գնահատում, բացահայտում և մեղմացնում է կենսաբազմազանության հետ կապված ռիսկերն ու ազդեցությունները,

16) Թիրախ 16՝ Խթանել կայուն սպառողական ընտրությունները՝ թափոնները և սննդի գերսպառումը նվազեցնելու համար,

17) Թիրախ 17՝ Ամրապնդել կենսաբանական անվտանգությունը և տարածել կենսատեխնոլոգիայի առավելությունները,

18) Թիրախ 18՝ Տարեկան առնվազն 500 միլիարդ դոլարով կրճատել բացասական խթանները և ընդլայնել կենսաբազմազանության պահպանման դրական խթանները,

19) Թիրախ 19՝ մոբիլիզացնել տարեկան 200 միլիարդ դոլար բոլոր աղբյուրներից կենսաբազմազանության պահպանման համար, այդ թվում՝ 30 միլիարդ դոլար միջազգային ֆինանսավորումից,

20) Թիրախ 20՝ ուժեղացնել կարողությունների զարգացումը, տեխնոլոգիաների փոխանցումն ու գիտատեխնիկական համագործակցությունը կենսաբազմազանության համար,

21) Թիրախ 21՝ Ապահովել գիտելիքների հասանելիություն և մատչելիություն՝ կենսաբազմազանության պահպանության գործողությունները ուղղորդելու համար,

22) Թիրախ 22՝ Ապահովել բոլորի մասնակցությունը որոշումների կայացմանը և ապահովել հասանելիություն արդարադատությանը ու կենսաբազմազանությանը վերաբերող տեղեկատվությանը,

23) Թիրախ 23՝ Գենդերային հավասարության ապահովում և գենդերային ասպեկտների ներառում կենսաբազմազանության պահպանման գործողություններում:

46. Գլոբալ շրջանակի իրականացումն առաջնորդվում է Կոնվենցիայի կողմերի համաժողովի տասնհինգերորդ և տասնվեցերորդ հանդիպումների ընթացքում ընդունված որոշումների համալիր փաթեթով, որոնք մեթոդական և ուղղորդող հիմք են պետական նպատակների և թիրախների մշակման համար:

47. Հիմք ընդունելով Գլոբալ շրջանակով սահմանված նպատակները և թիրախները՝ սույն փաստաթղթով սահմանվել են 5 նպատակներ և 30 թիրախներ, որոնք ուղղված են մինչև 2030 թվականը կենսաբազմազանության պահպանության և կայուն օգտագործման ապահովմանը:

48. Հայաստանի Հանրապետության կենսաբանական բազմազանության նպատակներն ու գործողությունների ծրագիրը (այսուհետ՝ Ծրագիր) սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կենսաբազմազանության պահպանության, վերականգնման և կայուն օգտագործման պետական քաղաքականության հիմնական ուղղությունները 2026–2030 թվականների համար:

49. Գործողությունները դասակարգվում են ըստ նպատակների և սահմանում են պետական մարմինների կողմից իրականացվելիք միջոցառումների շրջանակը:

50. Հայաստանի Հանրապետության կենսաբազմազանության պահպանության տեսլականն է՝ մինչև 2030 թվականը պահպանել, վերականգնել և կայուն օգտագործել Հայաստանի կենսաբազմազանությունը՝ ապահովելով էկոհամակարգային ծառայությունների շարունակականությունը և հանրության բարեկեցությունը:

51. Հայաստանի կենսաբազմազանության պահպանության նպատակներն են՝

1) պահպանել Հայաստանի բուսական և կենդանական աշխարհի գենետիկ և տեսակային բազմազանությունը, բարելավել վտանգված տեսակների բնապահպանական կարգավիճակը,

2) վերականգնել և պահպանել էկոհամակարգերի ամբողջականությունը, փոխկապակցվածությունը և կայունությունը,

3) ապահովել կենսաբազմազանության կայուն օգտագործումը, էկոհամակարգերի կողմից տրամադրվող ծառայությունների արժեքորումը, պահպանումը և վերականգնումը,

4) երաշխավորել գենետիկական ռեսուրսներից և թվային հաջորդականություններից ստացվող դրամական և ոչ դրամական միջոցների արդարացի բաշխումը՝ հասանելիությունը տեղական համայնքների և այլ շահառուների համար,

5) ապահովել ֆինանսական, նյութատեխնիկական և մարդկային անհրաժեշտ ռեսուրսները կենսաբազմազանության պահպանության և գործողությունների ծրագրով նախատեսված միջոցառումներն իրականացնելու համար:

52. Թիրախներն են (այսուհետ՝ ԱՐՄ Թ).

1) ԱՐՄ Թ01՝ ներառել կրիտիկական կենսամիջավայրերը տարածական պլանավորման մեջ (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա և Բ-ին, գլոբալ թիրախ 1-ին),

2) ԱՐՄ Թ02՝ վերականգնել դեգրադացված էկոհամակարգերը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա և Բ-ին, գլոբալ թիրախ 2-ին),

3) ԱՐՄ Թ03՝ ընդլայնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ցանցը, այդ թվում տարածքային բնապահպանական այլ արդյունավետ գործիքակազմերի (other effective conservation measures (OECM) կիրառման միջոցով (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա-ին, գլոբալ թիրախ 3-ին),

4) ԱՐՄ Թ04՝ բարձրացնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարման արդյունավետությունը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա-ին, գլոբալ թիրախ 3-ին),

5) ԱՐՄ Թ05՝ պահպանել գլոբալ վտանգված տեսակները և կառավարել մարդ-վայրի կենդանիներ կոնֆլիկտը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա-ին, գլոբալ թիրախ 4-ին),

6) ԱՐՄ Թ06՝ զարգացնել վայրի տեսակների կարգավորող իրավական կարգավորման շրջանակը՝ կայուն հավաքի, օգտագործման և առևտրի համար (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա և Բ-ին, գլոբալ թիրախ 5-ին),

7) ԱՐՄ Թ07՝ սահմանել օտարածին (ինվազիվ) տեսակների ներմուծման և տարածման կանխարգելման, կառավարման և վերահսկման համար կարգավորող իրավական շրջանակը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա-ին, գլոբալ թիրախ 6-ին),

8) ԱՐՄ Թ08՝ նվազեցնել Սևանա լճի էկոհամակարգի աղտոտումը, վերականգնել դրա էկոհամակարգի հավասարակշռությունը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա-ին, գլոբալ թիրախ 7-ին),

9) ԱՐՄ Թ09՝ նվազեցնել Հայաստանում ջրային ռեսուրսների աղտոտումը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա-ին, գլոբալ թիրախ 7-ին),

10) ԱՐՄ Թ10՝ բարձրացնել անտառային լանդշաֆտների դիմակայությունը կլիմայի փոփոխությանը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա-ին, գլոբալ թիրախ 8-ին),

11) ԱՐՄ Թ11՝ ներդնել կայուն որսորդության փորձառություններ (պրակտիկաներ) (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա և Բ-ին, գլոբալ թիրախ 9-ին),

12) ԱՐՄ Թ12՝ խթանել կայուն անտառտնտեսությունը և գյուղատնտեսությունը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Բ-ին, գլոբալ թիրախ 10-ին),

13) ԱՐՄ Թ13՝ կիրառել բնահեն լուծումներ (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Բ-ին, գլրբալ թիրախ 11-ին),

14) ԱՐՄ Թ14՝ խթանել բնակավայրերի, այդ թվում քաղաքների կանաչ զարգացումը (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Ա և Բ-ին, գլրբալ թիրախ 12-ին),

15) ԱՐՄ Թ15՝ ապահովել գենետիկական ռեսուրսների արդար հասանելիությունը և օգտագործումը (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Գ-ին, գլրբալ թիրախ 13-ին),

16) ԱՐՄ Թ16՝ բարձրացնել կենսաբազմազանության պահպության կարևորությունն ու նշանակությունը տեղականից մինչև պետական մակարդակներում (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Ա, Բ, Գ, Դ-ին, գլրբալ թիրախ 14-ին),

17) ԱՐՄ Թ17՝ ներդնել բնապահպանական, սոցիալական և կառավարչական կարգավորումներ (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Բ և Դ-ին, գլրբալ թիրախ 15-ին),

18) ԱՐՄ Թ18՝ զարգացնել պետական «կանաչ» գնումները (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Բ և Դ-ին, գլրբալ թիրախ 15-ին),

19) ԱՐՄ Թ19՝ բարելավել թափոնների վերամշակման մակարդակը և խթանել կայուն սպառման ընտրության հնարավորություններ (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Ա և Բ-ին, գլրբալ թիրախ 16-ին),

20) ԱՐՄ Թ20՝ նվազեցնել սննդի գերսպառումը և սննդի թափոնների գոյացումը (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Ա և Բ-ին, գլրբալ թիրախ 16-ին),

21) ԱՐՄ Թ21՝ կարգավորել և ամրապնդել կենսաանվտանգության միջոցները և կառավարել կենսատեխնոլոգիան և դրա օգուտների տարածումը (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Ա, Բ, Գ և Դ-ին, գլրբալ թիրախ 17-ին),

22) ԱՐՄ Թ22՝ նվազեցնել կենսաբազմազանության վրա վնասակար ազդեցությունները (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Ա, Բ և Դ-ին, գլրբալ թիրախ 18-ին),

23) ԱՐՄ Թ23՝ գույքագրել ներքին ֆինանսական միջոցները (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Դ-ին, գլրբալ թիրախ 19-ին),

24) ԱՐՄ Թ24՝ գույքագրել միջազգային ֆինանսական միջոցները (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Դ-ին, գլրբալ թիրախ 19-ին),

25) ԱՐՄ Թ25՝ զարգացնել կենսաբազմազանության ոլորտի հետազոտությունները (այդ թվում կարողությունները) և տեխնիկական համագործակցությունը (նպաստում է Գլրբալ նպատակ Ա, Բ, Գ և Դ-ին, գլրբալ թիրախ 20-ին),

26) ԱՐՄ Թ26՝ ամրապնդել կենսաբազմազանության գույքագրումն ու մշտադիտարկումը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա, Բ, Գ և Դ-ին, գլոբալ թիրախ 20-ին),

27) ԱՐՄ Թ27՝ խթանել կենսաբազմազանության տվյալների հասանելիությունը, օգտագործումը և փոխանակումը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա, Բ, Գ և Դ-ին, գլոբալ թիրախ 21-ին),

28) ԱՐՄ Թ28՝ խրախուսել հանրության մասնակցությանը կենսաբազմազանության վերաբերյալ հետազոտություններում և բարձրացնել բնապահպանական իրազեկվածության մակարդակը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա, Բ, Գ և Դ-ին, գլոբալ թիրախ 21-ին),

29) ԱՐՄ Թ29՝ ներգրավել համայնքներին բնապահպանական կառավարման մեջ (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Ա, Բ, Գ և Դ-ին, գլոբալ թիրախ 22-ին),

30) ԱՐՄ Թ30՝ Կենսաբազմազանության պահպանման ոլորտում ապահովել գենդերային հավասարությունը (նպաստում է Գլոբալ նպատակ Դ-ին, գլոբալ թիրախ 31-ին):

9. ԹԻՐԱԽՆԵՐԻ ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

53. Թիրախների գլոբալ թիրախներին և նպատակներին համապատասխանության որոշվում է Կոնվենցիայի կողմերի 15-րդ համաժողովի 15/5 և 16-րդ համաժողովի COP/16/L.26/Rev.1 որոշումներով սահմանվել է հիմնական և լրացուցիչ ցուցիչների հիման վրա:

54. Երկիրը պարտավոր է հաշվետվողականությունն ապահովելու համար ընտրել առաջարկվող հիմնական և երկակի ցուցիչների համախմբից առնվազն մեկ ցուցիչ: Բացի այդ, նշված փաստաթղթերում ներկայացված են նաև բաղադրիչ և լրացուցիչ ցուցիչներ, որոնք, ըստ նպատակահարմարության, կարող են կիրառվել հաշվետվողականության համար, եթե դրանց վերաբերյալ պետական մակարդակում առկա են բավարար տվյալներ:

55. Մշտադիտարկման պետական շրջանակի համար մշակվում են նաև պետական ցուցիչներ՝ հիմնվելով առկա տվյալների և անհրաժեշտության վրա:

56. Հայաստանի Հանրապետության կենսաբանական բազմազանության 2026-2030 թվականների գործողությունների ծրագրում յուրաքանչյուր թիրախի համար ամրագրվել են ցուցիչները, որոնք նպատակահարմար են հաշվետվողականության համար:

Հավելված N 2
շրջակա միջավայրի նախարարի
2026 թվականի ապրիլ 3 - ի
N 100 - Լ հրամանի

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ 2026-2030 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ**

Գործողության անվանումը	Կատարողը	Համակատարողները	Կատարման ժամկետ	Կատարողականի մշտադիտարկման ցուցիչները
ARM T01: Integrate Critical Habitats in Spatial Planning <i>By 2030, prevent loss of areas of high biodiversity importance in Armenia that are not covered by PAs, integrate them under biodiversity-inclusive spatial and land use planning and/or effective management processes.</i>				
ԱՐՄ Թ01: Ինտեգրել կրիտիկական կենսամիջավայրերը տարածական պլանավորման մեջ <i>Մինչև 2030 թթ. կանխել Հայաստանի բնության հարույժ պահպանվող տարածքներում չներառված հարուստ կենսաբազմազանությամբ տարածքների կորուստը, դրանք ինտեգրել կենսաբազմազանությունը հաշվի առնող տարածական ու հողօգտագործման պլանավորման և/կամ արդյունավետ կառավարման գործընթացներում:</i>				
1.1 Իրականացնել միկրոռեգիոնալ մակարդակում տարածական պլանավորման փաստաթղթերում կենսաբազմազանությամբ հարուստ տարածքների առանձնացման, պահպանության և ռեսուրսների կայուն օգտագործմանը խոչընդոտող	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Քաղաքաշինության կոմիտե, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, մարզպետի աշխատակազմեր,	2026-2028 թթ.	Միկրոռեգիոնալ մակարդակում տարածական պլանավորման փաստաթղթերում հարուստ կենսաբազմազանությամբ տարածքների առանձնացման, պահպանության և ռեսուրսների կայուն օգտագործմանը խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծությունների առկայություն (Այո/Ոչ)

իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծություն, պատրաստել օրենսդրական փոփոխություններ համապատասխան լրամշակումներն ապահովելու նպատակով:		Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ		Միկրոռեգիոնալ մակարդակում տարածական պլանավորման փաստաթղթերում հարուստ կենսաբազմազանությամբ տարածքների առանձնացման, պահպանության և ռեսուրսների կայուն օգտագործմանն ուղղված օրենսդրական փոփոխությունների և լրամշակումների առկայություն (Այո/Ոչ)
1.2 Միկրոռեգիոնալ մակարդակի համակցված տարածական պլանավորման փաստաթղթերի միջոցով ապահովել կենսաբազմազանությամբ հարուստ առնվազն 2 տարածքների առանձնացումը, պահպանությունը և ռեսուրսների կայուն օգտագործումը հաշվի առնող հողօգտագործումը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Քաղաքաշինության կոմիտե, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, կադաստրի կոմիտե, Գիտությունների ազգային ակադեմիա,	2026-2030 թթ.	Միկրոռեգիոնալ մակարդակի համակցված տարածական պլանավորման փաստաթղթերի միջոցով առանձնացված, պահպանվող և կայուն օգտագործումը հաշվի առնող հողօգտագործմամբ հարուստ կենսաբազմազանությամբ առնվազն 2 տարածքների առկայություն

ARM T02: Restore Degraded Ecosystems

By 2030, ensure that at least 20000 hectares of degraded critical ecosystems are under effective restoration, with a focus on enhancing biodiversity, ecological connectivity, and ecosystem services.

ԱՐՄ Թ02: Վերականգնել դեգրադացված էկոհամակարգեր

Մինչև 2030 թթ. ապահովել առնվազն 20000 հեկտար արդյունավետ վերականգնվող դեգրադացված կրիտիկական էկոհամակարգեր՝ կենտրոնանալով կենսաբազմազանության խթանման, էկոլոգիական փոխկապակցվածության և էկոհամակարգային ծառայությունների վրա:

2.1 Մշակել և հաստատել էկոհամակարգերի դեգրադացիայի գնահատման մեթոդաբանությունը, ինչպես նաև մշակել և ներդնել համապատասխան ուղեցույցներ դրանց կիրարկման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն , Գիտությունների ազգային ակադեմիայի էկոլոգանոոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան	2026-2028 թթ.	շրջակա միջավայրի նախարարի հրամանով հաստատված էկոհամակարգերի դեգրադացիայի գնահատման մեթոդաբանության և ուղեցույցների առկայություն (Այո/Ոչ)
2.2 Իրականացնել առնվազն 15000 հեկտար դեգրադացված անտառային	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և	2026-2030 թթ.	Վերականգնված 15000 հեկտար մակերեսով անտառային էկոհամակարգեր

Էկոհամակարգերի վերականգնման աշխատանքներ:		Ենթակառուցվածքների նախարարություն, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, «ԷՅ ԹԻ ՓԻ» բարեգործական հիմնադրամ, «Իմ անտառ Հայաստան» հասարակական կազմակերպություն, «ՇԵՆ» հասարակական կազմակերպություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների ահպանման հիմնադրամ		
2.3 Իրականացնել առնվազն 1000 հեկտար դեգրադացված ջրաճահճային էկոհամակարգերի վերականգնման աշխատանքներ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2030 թթ.	Վերականգնվող ջրաճահճային էկոհամակարգերի մակերես (առնվազն 1000հա)
2.4 Իրականացնել առնվազն 4000 հա դեգրադացված մարգագետնային էկոհամակարգերի	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2030 թթ.	Վերականգնվող մարգագետնային էկոհամակարգերի մակերես (առնվազն 4000հա)

վերականգնման աշխատանքներ:				
2.5 Ներդնել նորաստեղծ տնկարկների մշտադիտարկման իրավական և ինստիտուցիոնալ համակարգ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ «ԷՅ ԹԻ ՓԻ» բարեգործական հիմնադրամ, «Իմ անտառ Հայաստան» ՀԿ, «ՇԵՆ» ՀԿ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ	2026-2030 թթ.	Նորաստեղծ տնկարկների մշտադիտարկման իրավական և ինստիտուցիոնալ համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
2.6 Պատրաստել և առաջխաղացնել տնկարկների հիմնման ընթացքում կենսաբազմազանության խթանմանն ուղղված միջոցառումների ուղեցույց:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ «ԷՅ ԹԻ ՓԻ» բարեգործական հիմնադրամ, «Իմ անտառ Հայաստան» ՀԿ, «ՇԵՆ» ՀԿ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան, ԳԱԱ «Ա. Թախտաջյանի անվան	2026- 2028 թթ.	Տնկարկների հիմնման ընթացքում կենսաբազմազանության խթանմանն ուղղված միջոցառումների ուղեցույցի առկայություն (Այո/Ոչ)

		բուսաբանության ինստիտուտ» ՊՈԱԿ		
ARM T03: Expand the Protected Areas Network and Develop Other Effective Conservation Measures (OECM) in Armenia <i>By 2030, ensure that at least 20% of the country's terrestrial and freshwater ecosystems are effectively conserved through ecologically representative, well-connected, and equitably governed systems of protected areas and other effective area-based conservation measures (OECMs).</i>				
ԱՐՄ Թ03: Ընդլայնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ցանցը և ստեղծել այլ արդյունավետ տարածքային բնապահպանական միջոցառումներ Հայաստանում <i>Մինչև 2030 թվականն ապահովել երկրի ցամաքային և քաղցրահամ ջրային էկոհամակարգերի առնվազն 20%-ի արդյունավետ պահպանումն էկոլոգիապես ներկայացուցչական, լավ փոխկապակցված և արդարացիորեն կառավարվող բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և տարածքային բնապահպանական այլ արդյունավետ միջոցառումների (OECM) միջոցով:</i>				
3.1 Ընդլայնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ցանցը առնվազն հասցնելով տարածքի 20%-ը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Կովկասի բնության հիմնադրամ	2026-2030 թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մակերես (464,465հա)

3.2 Ստեղծել առնվազն 1 կենսոլորտային պահպանավայր (տարածք) և առաջադրել այն ՄԱԿ կրթական, գիտական և մշակութային կազմակերպության (ՅՈՒՆԵՍԿՕ) «Մարդը և կենսոլորտը» ծրագրի հաստատմանը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Արտաքին գործերի նախարարություն, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի Էկոլոգանոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն, «Սոլյուտոն» ՍՊԸ	2026-2030 թթ.	ՄԱԿ կրթական, գիտական և մշակութային կազմակերպության (ՅՈՒՆԵՍԿՕ) «Մարդը և կենսոլորտը» ծրագրի կողմից հաստատված և պաշտոնապես հիմնված կենսոլորտային պահպանավայրի (տարածքի) առկայություն (Այո/Ոչ)
--	---------------------------------	--	---------------	--

ARM T04: Strengthen Management Effectiveness of Protected Areas

By 2030, improve the conservation and management effectiveness of protected areas by at least 10% based on the Management Effectiveness Tracking Tool (METT) scores.

ԱՐՄ Թ04: Հզորացնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարման արդյունավետությունը

Մինչև 2030 թթ. առնվազն 10 %-ով բարելավել պահպանվող տարածքների պահպանման և կառավարման արդյունավետությունը՝ հիմք ընդունելով կառավարման արդյունավետության գնահատման գործիքի գնահատականը:

4.1 Իրականացնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների (արգելոցներ, ազգային պարկեր) կառավարման արդյունավետության պարբերական հսկում կառավարման արդյունավետության գնահատման գործիքի միջոցով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Կովկասի բնության հիմնադրամ, «Կենսաբազմազանություն և կայուն տեղական	2026-2029 թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարման արդյունավետության գնահատումների թիվ, կառավարման արդյունավետության գնահատման գործիքի միջոցով ստացված գնահատական (Այո/Ոչ)
--	---------------------------------	---	---------------	---

		զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր		
4.2 Վերանայել «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» օրենքը՝ ապահովելով բնության հատուկ պահպանվող տարածքների (մասնավորապես արգելոցների) կառավարման մասով կարգավորումներ. Ապահովել բոլոր արգելոցների, ազգային պարկերի և որոշ արգելավայրերի համար կառավարման պլանների առկայությունը :	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կովկասի բնության հիմնադրամ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ «Կենսաբազմազանություն ը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2029 թթ.	Ամբողջովին վերանայված օրենքների 1 փաթեթ, Կառավարության կողմից հաստատված՝ բնության հատուկ պահպանվող 12 տարածքների կառավարման պլաններ
4.3 Գույքագրել չանձնագրավորված բոլոր հուշարձանները և մշակել անձնագրեր՝ առնվազն 30 բնության հուշարձանների համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան	2026-2030 թթ.	Գույքագրված 30 բնության հուշարձաններ Բնության հուշարձանների մշակված 30 անձնագրեր

		բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի էկոլոգանոոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան		
4.4 Իրականացնել էկոպարեկային ծառայության և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների անձնակազմի վերապատրաստում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Երևանի պետական համալսարան, Կովկասի բնության հիմնադրամ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, «Կենսաբազմազանություն ը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2027 թթ.	Վերապատրաստման մասնակցած էկոպարեկային ծառայության և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների անձնակազմի թիվ

4.5 Բարելավել և ստեղծել Էկոպարեկային ծառայության և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ենթակառուցվածքները:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կովկասի բնության հիմնադրամ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, «Կենսաբազմազանություն ը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2030 թթ.	Բարելավված և նորաստեղծ Էկոպարեկային ծառայության և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ենթակառուցվածքների թիվ
4.6 Վերանայել և ճշգրտել «Արփի լիճ», «Դիլիջան» ազգային պարկերի, «Խոսրովի անտառ» և «Էրեբունի» պետական արգելոցների և ««Ջանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» պետական որ առևտրային կազմակերպությունների ենթակայության տակ գտնվող բնության հատուկ պահպանվող տարածքների սահմանները:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կովկասի բնության հիմնադրամ, «Կենսաբազմազանություն ը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2030 թթ.	Վերանայված և ճշգրտված սահմաններով 5 բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ
4.7 Նախաձեռնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքները Բնության պահպանության միջազգային միության «Կանաչ ցանկում»	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան	2026-2028 թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքները Բնության պահպանության միջազգային միության «Կանաչ ցանկում» ներառման նպատակով անհրաժեշտ

ներառելու նպատակով անհրաժեշտ նախապատրաստական միջոցառումներ և իրականացնել վերլուծություն առկա բացերի ու խնդիրների վերհանման նպատակով:		մասնաճյուղ, Կովկասի բնության հիմնադրամ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան		նախապատրաստական միջոցառումների թիվ Բացերի ու խնդիրների վերհանման նպատակով վերլուծության առկայություն (Այո/Ոչ)
---	--	--	--	--

4.8 Գնահատել և առաջադրել Բնության պահպանության միջազգային միության «Կանաչ ցանկում» ներառման նպատակով առնվազն 1 բնության հատուկ պահպանվող տարածք:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Կովկասի բնության հիմնադրամ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան	2026-2030 թթ.	«Կանաչ ցանկում» ներառված 1 բնության հատուկ պահպանվող տարածք
---	--	--	----------------------	--

ARM T05: Protect Globally Threatened Species and Manage Human-Wildlife Conflict

By 2030, develop and implement in-situ and ex-situ management actions improving conservation status of globally threatened species in the Red Book of Armenia, monitor and effectively manage human-wildlife conflict.

ԱՐՄ Թ05: Պահպանել գլոբալ վտանգված տեսակները և կառավարել մարդ-վայրի կենդանիներ կոնֆլիկտը

Մինչև 2030 թթ. սահմանել և իրականացնել կառավարչական in-situ և ex-situ պահպանության միջոցառումներ, որոնք կբարելավեն Կարմիր գրքում ընդգրկված գլոբալ վտանգված տեսակների բնապահպանական կարգավիճակը, մշտադիտարկել և արդյունավետ կառավարել մարդ-վայրի կենդանիներ կոնֆլիկտը:

5.1 Պատրաստել և հաստատել տեսակների պահպանության պլաններ Կովկասյան/Պարսկական ընձառյուծի, Հայկական մուֆլոնի, Բեզուարյան այծի համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Կովկասի բնության հիմնադրամ, Երևանի պետական համալսարան, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ	2026-2028 թթ.	Շրջակա միջավայրի նախարարության կողմից կողմից հաստատված 3 տեսակների պահպանության պլաններ
5.2 Վերաբնակեցման նպատակով բնություն բաց թողնել Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուի առնվազն 40 առանձնյակ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնության համաշխարհային հիմնադրամի Հայաստանյան մասնաճյուղ, Կովկասի բնության հիմնադրամ	2026-2030 թթ.	Բնություն բաց թողնված Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուի առանձնյակների 40 առանձնյակ

5.3 Նախաձեռնել Հայկական մուֆլոնի պոպուլյացիայի վերականգման ծրագիր	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կովկասի բնության հիմնադրամ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ	2026-2027 թթ.	Շրջակա միջավայրի նախարարության կողմից հաստատված Հայկական մուֆլոնի պոպուլյացիայի վերականգման ծրագրի առկայություն (Այո/Ոչ)
5.4 Բաց թողնել Սևանա լիճ Սևանի իշխանի և կողակի առնվազն 3000000 մանրածուկ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Սևանի իշխանի պաշարների վերականգնման և ձկնաբուծության զարգացման հիմնադրամ	2026-2030 թթ.	Սևանա լիճ բաց թողնված 3000000 Սևանի իշխանի և կողակի մանրածուկ
5.5 Ապահովել Հայաստանում աճող վայրի տանձենու գլոբալ վտանգված տեսակների ex-situ պահպանությունը Երևանի բուսաբանական այգու կենդանի հավաքածուներում և սերմերի բանկում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն	2026-2030 թթ.	Երևանի բուսաբանական այգու կենդանի հավաքածուներում և սերմերի բանկում պահպանվող վայրի տանձենու առկայություն (Այո/Ոչ)

5.6 Վերանայել և վերահրատարակել բույսերի և կենդանիների բույսերի և կենդանիների Կարմիր գրքերը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, «Կենսաբազմազանությունը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2029 թթ.	Բույսերի և կենդանիների վերահրատարակված կարմիր գրքերի առկայություն (Այո/Ոչ)
5.7 Ստեղծել մարդ-վայրի կենդանիներ կոնֆլիկտի դեպքերի գրանցման, գույքագրման և քարտեզագրման ամբողջական համակարգ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ներքին գործերի նախարարություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի	2026-2028 թթ.	Մարդ-վայրի կենդանիների կոնֆլիկտի դեպքերի գրանցման, գույքագրման և քարտեզագրման համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)

		հայաստանյան մասնաճյուղ, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական որ առևտրային կազմակերպություն		
5.8 Ներդնել մարդ-վայրի կենդանիներ կոնֆլիկտի կառավարման և/կամ մեղմման մեխանիզմներ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Ներքին գործերի նախարարություն, Մարզպետերի աշխատակազմեր, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների	2026-2029 թթ.	Մարդ-վայրի կենդանիների կոնֆլիկտի կառավարմանն ուղղված ներդրված մեխանիզմների առկայություն (Այո/Ոչ)

		պահպանման հիմնադրամ		
--	--	------------------------	--	--

ARM T06: Build Regulatory Framework for Sustainable Harvest, Use and Trade of Wild Species

By 2030, ensure the development of the regulatory framework for the sustainable use, harvesting, and trade of wild plants, fungi and animals.

ԱՐՄ Թ06: Զարգացնել վայրի տեսակների կարգավորող շրջանակը՝ կայուն հավաքի, օգտագործման և առևտրի համար

Մինչև 2030 թթ. ապահովել վայրի բույսերի և կենդանիների կայուն հավաքի, օգտագործման և առևտրի կարգավորող շրջանակի զարգացումը:

6.1 Լրամշակել «Բուսական աշխարհի մասին» օրենքը վայրի բույսերի և սնկերի հավաքի, օգտագործման, առևտրի և փոխանակման կանոնակարգման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» ոչ առևտրային կազմակերպություն	2026 թթ.	«Բուսական աշխարհի մասին» օրենքում վայրի բույսերի և սնկերի հավաքի, օգտագործման, առևտրի և փոխանակումը կանոնակարգումը հաշվի առնող դրույթների առկայություն (Այո/Ոչ)
6.2 Մշակել և լրամշակված բուսական ռեսուրսների օգտագործման վերաբերյալ ենթաօրենսդրական իրավական ակտեր:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն	2026-2027 թթ.	Բուսական ռեսուրսների օգտագործման վերաբերյալ ենթաօրենսդրական իրավական ակտերի և դրանց լրամշակումների առկայություն (Այո/Ոչ)
6.3 «Վարչական իրավախախտումների մասին» օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին օրենքի	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝	2026-2027 թթ.	Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը համապատասխանում է CITES կոնվենցիայի պահանջներին և

նախագծի պատրաստում՝ CITES կոնվենցիայի հավելվածներում ընդգրկված տեսակների ապօրինի տնօրինման և առևտրում ընդգրկման դեպքերի մասով տույժ, տուգանքների ներդրման, և առգրավման վերաբերյալ:		Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին		դասակարգվում է 1-ին կատեգորիայում (Այո/Ոչ)
6.4 «Կառավարության 2009 թվականի հոկտեմբերի 22-ի N1281-Ն որոման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Կառավարության որոշման պատրաստում,	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	2026-2027 թթ.	Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը համապատասխանում է CITES կոնվենցիայի պահանջներին և դասակարգվում է 1-ին կատեգորիայում (Այո/Ոչ)
6.5 Գիտական և կառավարող մարմինների գործառույթների ամրագրման վերաբերյալ շրջակա միջավայրի նախարարի հրամանի նախագծի մշակում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026-2027թ	Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը համապատասխանում է CITES կոնվենցիայի պահանջներին և դասակարգվում է 1-ին կատեգորիայում (Այո/Ոչ)
6.6 Կենդանաբանական այգիների կառավարման համակարգի բարելավում, կարողությունների զարգացում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ «Երևանի կենդանաբանական այգի» համայնքային ոչ	2027-2030	Վերանայված կանոնադրություններ և ընթացակարգեր (Այո/Ոչ)

		առևտրային կազմակերպություն		
--	--	-------------------------------	--	--

ARM T07: Establish a Regulatory Framework for the Prevention, Management, and Control of Invasive Alien Species

By 2030, establish a regulatory framework for the identification, prevention, control, and management of invasive or potentially invasive alien species, as well as the pathways of their introduction.

ԱՐՄ Թ07: Սահմանել կարգավորող իրավական շրջանակ՝ ինվազիվ տեսակների կանխարգելման, կառավարման և վերահսկման համար

Մինչև 2030 թթ. ստեղծել կարգավորող շրջանակ ինվազիվ կամ պոտենցիալ ինվազիվ օտարածին տեսակների նույնականացման, կանխարգելման, վերահսկման և կառավարման համար, ինչպես նաև դրանց ներմուծման ուղիների համար:

7.1 Պատրաստել ինվազիվ և պոտենցիալ ինվազիվ օտարածին բույսերի և սնկերի ցանկ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» ոչ առևտրային կազմակերպություն	2026-2027 թթ.	Ինվազիվ և պոտենցիալ ինվազիվ բույսերի և սնկերի հաստատված ցանկի առկայություն (Այո/Ոչ)
7.2 Մշակել ուղեցույցներ սահմանային անցակետերի համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Պետական եկամուտների կոմիտե	2026-2028 թթ.	Սահմանային անցակետերի համար մշակված ուղեցույցների առկայություն (Այո/Ոչ)
7.3 Իրականացնել դասընթացներ ինվազիվ և պոտենցիալ ինվազիվ օտարածին տեսակների վերաբերյալ Պետական	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Պետական եկամուտների կոմիտե, Էկոնոմիկայի նախարարություն	2026-2028 թթ.	Ինվազիվ և պոտենցիալ ինվազիվ օտարածին տեսակների վերաբերյալ Պետական եկամուտների կոմիտեի աշխատակիցների համար իրականացված դասընթացներ (Այո/Ոչ)

Եկամուտների կոմիտեի աշխատակիցների համար:				
7.4 Իրականացնել ինվազիվ և պոտենցիալ ինվազիվ օտարածին բույսերի, սնկերի և կենդանիների դեզօքսիդիբոնուկլեինաթթուների բարկոդավորում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան	2026-2028 թթ.	Դեզօքսիդիբոնուկլեինաթթու հաջորդականությունների պահման շտեմարաններում ավելացված ինվազիվ և պոտենցիալ ինվազիվ օտարածին բույսերի, սնկերի և կենդանիների դեզօքսիդիբոնուկլեինաթթուների հաջորդականությունների առկայություն (Այո/Ոչ)

7.5 Լրամշակել «Բուսական աշխարհի մասին», «Կենդանական աշխարհի մասին», «Վարչական իրավախախտումների մասին» օրենքները՝ ինվազիվ տեսակների օգտագործումը կանոնակարգելու նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն , Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան	2026-2028 թթ.	Ինվազիվ և պոտենցիալ ինվազիվ օտարածին տեսակների օգտագործումը կանոնակարգելու նպատակով օրենքներում ընդունված դրույթների առկայություն (Այո/Ոչ)
--	---------------------------------------	---	---------------	--

ARM T08: Reduce Pollution in the Lake Sevan Ecosystem

By 2030, reduce the pollution of Lake Sevan with phosphorus and nitrogen by at least 30%.

ԱՐՄ Թ08: Նվազեցնել Սևանա լճի էկոհամակարգի աղտոտումը

Մինչև 2030 թթ. նվազեցնել Սևանա լճի ֆոսֆորով և ազոտով աղտոտվածությունն առնվազն 30 %-ով:

8.1.Ներդնել մշակաբույսերի աճեցման էկոլոգիապես մաքուր, կլիմայակայուն և	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն	2026-2030 թթ.	Մշակաբույսերի աճեցման էկոլոգիապես մաքուր, կլիմայակայուն պրակտիկաների առկայություն
---	---------------------------------------	---	---------------	---

ռեսուրսախնայող պրակտիկաներ (գործելակերպեր):				(Այո/Ոչ)
8.2 Կրճատել Սևանա լիճ կենցաղային կեղտաջրերի արտահոսքը մերձափնյա բնակավայրերից և ձեռնարկություններից:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ	2026-2030 թթ.	Սևանա լիճ թափվող կեղտաջրերի կրճատված քանակ (30%)
8.3 Մաքրել մինչև 1905 մետր բացարձակ նիշում գտնվող ջրածածկման ենթակա մերձափնյա տարածքները:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2030 թթ.	Մաքրված մերձափնյա տարածքների մակերես (հա)
8.4 «Սևան» ազգային պարկի տարածքում ապօրինի կառուցված շենք- շինությունների փուլային գույքագրում և դրանց քանդման իրավական գործընթացի նախաձեռնում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Դատախազություն, Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ	2026-2030 թթ.	Գույքագրման արդյունքների առկայություն (Այո/Ոչ) Գույքագրման արդյունքների հիման վրա նախաձեռնված գործընթաց (Այո/Ոչ)

ARM T09: Reduce Water Resources Pollution in Armenia

By 2030, reduce the risks and negative impacts of pollution on water ecosystems of Armenia and their functions caused by pesticides, hazardous chemicals, and plastic.

ԱՐՄ Թ09: Հայաստանում ջրային ռեսուրսների աղտոտման նվազեցում

Մինչև 2030 թվականը նվազեցնել թունաքիմիկատներով, վրանգավոր քիմիական նյութերով և պլաստիկով աղտոտմամբ պայմանավորված ռիսկերը և բացասական ազդեցությունները Հայաստանի ջրային էկոհամակարգերի և դրանց գործառույթների վրա:

9.1 Իրականացնել Հայաստանի ջրային էկոհամակարգերի պեստիցիդներով, քիմիական նյութերով և պլաստիկ թափոններով աղտոտման ռիսկերի գնահատում, առկա վիճակի վերլուծություն, պատրաստել մաքրման աշխատանքների և կանխարգելիչ գործողությունների ծրագիր	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2027 թթ.	Հայաստանի ջրային էկոհամակարգերի պեստիցիդներով, քիմիական նյութերով և պլաստիկ թափոններով աղտոտման ռիսկերի գնահատման, առկա վիճակի վերլուծության առկայություն (Այո/Ոչ) Մաքրման աշխատանքների և կանխարգելիչ գործողությունների ծրագրի առկայություն (Այո/Ոչ)
9.2 Մաքրել առնվազն 10 գետեր և դրանց ափամերձ տարածքները պլաստիկ և այլ կոշտ թափոններից	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Տեղական ինքնակառավարման մարմին	2026-2030 թթ.	Պլատիկ և այլ կոշտ թափոններից մաքրված 10 գետեր

ARM T10: Increase Climate Resilience of Forest Landscapes

By 2030, restore Armenia's forest landscapes and increase their climate resilience to mitigate the impacts of climate change on biodiversity and to enhance carbon sequestration.

ԱՐՄ Թ10: Բարձրացնել անտառային լանդշաֆտների դիմակայությունը կլիմայի փոփոխությանը

Մինչև 2030 թթ. վերականգնել Հայաստանի անտառային լանդշաֆտները և բարձրացնել դրանց կլիմայական դիմակայունությունը՝ կենսաբազմազանության վրա կլիմայական ազդեցությունների մեղմման և ածխածնի պահեստավորումը խթանելու նպատակով:

10.1 Ավելացնել անտառածածկ տարածքները՝ 12.500 հեկտարով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպություն, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, «ԷՅ ԹԻ ՓԻ» բարեգործական հիմնադրամ, «Իմ անտառ Հայաստան» հասարակական կազմակերպություն, «ՇԵՆ» հասարակական կազմակերպություն , Վայրի բնության և մշակութային արժեքների	2026-2030 թթ.	Իրականացված 12.500 հեկտար անտառապատման և անտառվերականգնման աշխատանքներ
--	---------------------------------	---	---------------	--

		պահպանման հիմնադրամ		
10.2 Խթանել անտառային լանդշաֆտների կլիմայական դիմակայունությանն ուղղված անտառկառավարումը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, «ԷՅ ԹԻ ՓԻ» բարեգործական հիմնադրամ, «Իմ անտառ Հայաստան» հասարակական կազմակերպություն, «ՇԵՆ» հասարակական կազմակերպություն	2026-2030 թթ.	Անտառային լանդշաֆտների կլիմայական դիմակայունությանն ուղղված անտառկառավարումը հաշվի առնվող մշակված / լրամշակված կարգավորումների առկայություն (Այո/Ոչ)
10.3 Նվազեցնել համայնքների վառելափայտի պահանջարկն առնվազն 30 տոկոսով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն,	2026-2030 թթ.	Համայնքների վառելափայտի պահանջարկի նվազեցում 30 տոկոսով

		Միավորված ազգերի կազմակերպության պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիրը		
--	--	---	--	--

ARM T11: Introduce Sustainable Hunting Practices

By 2030, introduce ethical, controlled, and sustainable hunting practices and regulations.

ԱՐՄ Թ11: Ներդնել կայուն որսորդության պրակտիկաներ

Մինչև 2030 թթ. ներդնել էթիկական, վերահսկվող և կայուն որսորդության պրակտիկաներ ու կարգավորումներ:

11.1 Իրականացնել վերլուծություն կայուն որսորդության միջազգային պրակտիկաների վերաբերյալ և կատարել համապատասխան լրամշակումներ «Որսի և որսորդական տնտեսության վարման մասին» օրենքում որսի կայուն պրակտիկաների ներդրման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	2026-2027թթ.	Որսի կայուն պրակտիկաների ներդրմանն ուղղված դրույթների առկայություն «Որսի և որսորդական տնտեսության վարման մասին» օրենքում (Այո/Ոչ)
11.2 Վերանայել որսահանդակների ցանկը և սահմանները:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն,	2026-2027թթ.	Վերանայված և ճշգրտված սահմաններով որսահանդակների թիվ

		կադաստրի կոմիտե, Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ		
11.3 Ներդնել որսորդական տնտեսությունների հիմնման մեխանիզմներ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, կադաստրի կոմիտե, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան, գիտությունների ազգային ակադեմիայի	2026-2029թթ.	Ընդունված օրենսդրական փոփոխություն (Այո/Ոչ)

		«Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ		
11.4 Որսհանդակներում ապահովել որսի կենդանիների երկարաժամկետ գիտական ուսումնասիրություններ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային	2026-2029թթ.	Հրապարակված գիտական աշխատանքների թիվ

		հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ		
11.5 Ներդնել որսի կենդանիների վերաբերյալ տվյալների հավաքագրման ու մոնիթորինգի համակարգ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ	2026-2029թթ.	Ներդրված համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
11.6 Վերանայել որսի կենդանիների համար նախատեսված կենդանատեսակների ցանկը՝ հիմնվելով գիտական տվյալների վրա:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն,	2026-2030թթ.	Վերանայված որսի կենդանիների ցանկ (Այո/Ոչ)

		Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ		
11.7 Մշակել և ներդնել որսորդների պարտադիր ուսուցման ծրագիր՝ որսորդական վկայական ստանալու համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ	2026-2030թթ.	Որսորդների պարտադիր ուսուցման ծրագրի առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T12: Promote Sustainable Forestry and Agriculture

By 2030, introduce guidelines, regulations and practices for biodiversity-friendly forest management and agriculture.

ԱՐՄ Թ12: Խթանել կայուն անտառտնտեսություն և գյուղատնտեսություն

Մինչև 2030 թթ. ներկայացնել կենսաբազմազանությանը նպաստող անփառների կառավարման և գյուղատնտեսության ուղեցույցներ, կանոնակարգեր և պրակտիկաներ:

12.1 Ներդնել և գործարկել կայուն անտառկառավարման գլոբալ ցուցիչների ու չափորոշիչների համակարգ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպություն	2026-2029թթ.	Կայուն անտառկառավարման գլոբալ ցուցիչների ու չափորոշիչների ներդրված համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
12.2 Ապահովել արոտավայրերի և խոտհարքների կայուն կառավարումն առնվազն 150000 հա տարածքի համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, «Ռազմավարական զարգացման գործակալություն»	2026-2030թթ.	Կայուն կառավարվող 150000 հա մակերեսով արոտավայրերի և խոտհարքների առկայություն

		հասարակական կազմակերպություն		
12.3 Խթանել «Հայանտառ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության անտառտնտեսություններում հիվանդությունների և վնասատուների դեմ պայքարի ոչ քիմիական մեթոդների կիրառումը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն	2026-2028թթ.	Հիվանդությունների և վնասատուների դեմ պայքարի ոչ քիմիական մեթոդներով մշակված անտառների մակերես (27000հա)
12.4 Վերլուծել և լրամշակել կենսաբազմազանության պահպանությանն ուղղված գործողությունները գյուղատնտեսության ոլորտին վերաբերյալ ռազմավարական փաստաթղթերում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան	2026-2028թթ.	Գյուղատնտեսության ոլորտին վերաբերյալ ռազմավարական փաստաթղթերում կենսաբազմազանության պահպանությանն ուղղված գործողությունների առկայություն (Այո/Ոչ)

12.5 Ապահովել վարելահողերի առնվազն 0.04% օրգանական մշակումը և առնվազն 0.01% գյուղատնտեսական հողերի կառավարումը կենսաբազմազանությունը խթանող օրգանական գյուղատնտեսության, այդ թվում ագրոանտառաբուծություն զարգացման ապահովում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան, «ՇԵՆ» հասարակական կազմակերպություն	2026-2030թթ.	Օրգանական մշակման տակ գտնվող վարելահողերի տարածք (0.4%) Կենսաբազմազանությանը խթանող պրակտիկաներով կառավարվող գյուղատնտեսական հողերի տարածք (0.1%) Օրգանական արտադրանքի ծավալների ավելացում
12.6 Մշակել թվային հարթակ և բջջային հավելված, ինչպես նաև առնվազն մեկ խոշորացված համայնքում պիլոտային ծրագրի իրականացմամբ փորձարկել և զարգացնել գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայությունը Հայաստանում, որը խթանում է կենսաբազմազանությանը նպաստող գյուղատնտեսական պրակտիկաները:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն, Հայաստանի տեղեկատվական համակարգերի գործակալություն, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան, «ՇԵՆ» հասարակական կազմակերպություն	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանությանը նպաստող գյուղատնտեսական պրակտիկաների վերաբերյալ գյուղատնտեսական խորհրդատվական ծառայության առկայություն (Այո/Ոչ) Մշակված ճանապարհային քարտեզի առկայություն (Այո/Ոչ) Թվային հարթակի առկայություն (Այո/Ոչ) Իրականացված պիլոտային ծրագրի վերաբերյալ հաշվետվության առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T13: Mainstream Nature-Based Solutions

By 2030 mainstream nature-based solutions within national and local urban development policies, planning and regulatory frameworks.

ԱՐՄ Թ13: Առաջխաղացնել բնահեն լուծումները

Մինչև 2030 թթ. առաջխաղացնել բնահեն լուծումներն հանրապետական և տեղական մակարդակներում քաղաքային զարգացման քաղաքականության, պլանավորման և կարգավորող շրջանակում:

13.1 Իրականացնել հանրապետական և տեղական մակարդակներում կենսաբազմազանության պահպանության նոր մոդելի մշակում՝ բնահեն լուծումների ներդրմանը խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծության միջոցով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, քաղաքաշինության կոմիտե, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026-2027թթ.	Հանրապետական և տեղական մակարդակներում բնահեն լուծումների ներդրմանը խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծության առկայություն (Այո/Ոչ)
13.2 Կենսաբազմազանության պահպանության նոր մոդելի ներդրման նպատակով՝ պատրաստել օրենսդրական առաջարկություններ բնահեն լուծումները պետական օրենսդրության մակարդակում խթանելու համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, քաղաքաշինության կոմիտե, Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական	2026-2029թթ.	Բնահեն լուծումների վերաբերյալ օրենսդրական նախաձեռնությունների առկայություն (Այո/Ոչ)

		մարմին, Երևանի քաղաքապետարան, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր		
13.3 Պատրաստել ուղեցույց զարգացման պլանավորման ընթացքում բնահեն լուծումների ներդրման վերաբերյալ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Երևանի քաղաքապետարան, քաղաքաշինության կոմիտե, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026-2028թթ.	Զարգացման պլանավորման ընթացքում բնահեն լուծումների ներդրմանն ուղղված ուղեցույցի առկայություն (Այո/Ոչ)
13.4 Ներդնել կենսաբազմազանության պահպանության նոր մոդել՝ բնահեն լուծումների առնվազն 1 պիլոտային ծրագրի իրականացման միջոցով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն,	Համաձայնությամբ՝ Քաղաքաշինության կոմիտե, Երևանի քաղաքապետարան, Ասիական զարգացման բանկ	2026-2029թթ.	Բնահեն լուծումների առնվազն 1 պիլոտային ծրագրի առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T14: Foster Urban Green Development

By 2030, increase urban green spaces and incorporate biodiversity and ecological connectivity into the urban planning.

ԱՐՄ Թ14: Խթանել քաղաքային կանաչ զարգացումը

Մինչև 2030 թթ. ավելացնել քաղաքային բնակավայրերում ընդհանուր օգտագործման կանաչ տարածքները՝ ներառելով կենսաբազմազանությունը և էկոլոգիական փոխկապակցվածությունը քաղաքային պլանավորման մեջ:

14.1 Ընդլայնել Երևան քաղաքի կանաչապատ տարածքն առնվազն 2 քմ / մեկ բնակչի հաշվարկով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Երևանի քաղաքապետարան	2026-2030թթ.	Երևան քաղաքի կանաչապատ տարածքի մակերես (հա)
14.2 Երևան քաղաքի սահմաններում ստեղծել առնվազն 1 բնության հատուկ պահպանվող տարածք և մշակել դրա կառավարման պլանը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Երևանի քաղաքապետարան, Ասիական զարգացման բանկ	2026-2027թթ.	Երևան քաղաքում ստեղծված բնության հատուկ պահպանվող տարածքի առկայություն (Այո/Ոչ)
14.3 Գնահատել Հայաստանի քաղաքների կանաչ և կապույտ տարածքների մակերեսը և մշակել դրանց ավելացման գործողությունների ծրագրեր: Կարգը կիրառել բացառապես բնակչությամբ խոշոր հինգ բնակավայրերում՝ բացի Երևան քաղաքից:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026-2030թթ.	Հայաստանի քաղաքների կանաչ և կապույտ տարածքների գնահատված մակերես, կանաչ և կապույտ տարածքների ավելացմանն ուղղված կարգի առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T15: Ensure Access and Use of Genetic Resources, development of international cooperation, and fair and equitable sharing of benefits arising from their utilization

By 2030, ensure a legal and regulatory framework to manage, and facilitate the access and use of genetic resources and digital sequence information.

ԱՐՄ Թ15: Ապահովել գենետիկական ռեսուրսների հասանելիությունը և օգտագործումը , դրա շուրջ միջազգային համագործակցության զարգացումը, գենետիկական ռեսուրսներից և թվային հաջորդականության տվյալներից ստացված օգուտների արդար և հավասար բաշխումը

Մինչև 2030 թթ. ապահովել իրավական և կարգավորող շրջանակ՝ կառավարելու և դյուրացնելու գենետիկական ռեսուրսների և թվային հաջորդականության տեղեկատվության հասանելիությունն ու օգտագործումը:

15.1 Իրականացնել գենետիկական ռեսուրսների և թվային հաջորդականությունների արդար հասանելիությանն ու օգտագործմանը խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծություն:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, «Երևանի պետական համալսարան» հիմնադրամ, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն	2026-2027թթ.	Գենետիկական ռեսուրսների և թվային հաջորդականությունների արդար հասանելիությանն ու օգտագործմանը խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծության առկայություն (Այո/Ոչ)
15.2 Պատրաստել օրենսդրական նախաձեռնություն	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն	2026-2029թթ.	Գենետիկական ռեսուրսների պահպանությունն, օգտագործումը և հասանելիությունը կարգավորող

գենետիկական ռեսուրսների պահպանությունն, օգտագործումը և հասանելիությունը կարգավորելու նպատակով:		«Երևանի պետական համալսարան» հիմնադրամ, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն		օրենսդրական նախաձեռնությունների առկայություն (Այո/Ոչ)
15.3 Ապահովել Հայաստանի Հանրապետության միանալը միավորված ազգերի կազմակերպության Կենսաբանական բազմազանության մասին կոնվենցիայի Գենետիկ ռեսուրսների հասանելիության մասին Նագոյայի արձանագրությանը	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Արտաքին գործերի նախարարություն, այլ շահագրգիռ գերատեսչություններ	2026թ.	Նագոյայի արձանագրության ստորագրում և վավերացում (Այո/Ոչ)

ARM T16: Mainstream Biodiversity from Local to National Levels

By 2030, mainstream biodiversity by introducing mechanisms that ensure biodiversity-inclusive decision-making policies, regulations, strategies, assessments from local to national levels.

ԱՐՄ Թ16: Առաջխաղացնել կենսաբազմազանությունը տեղականից մինչև հանրապետական մակարդակներում

Մինչև 2030 թթ. առաջխաղացնել կենսաբազմազանությունը տեղականից մինչև հանրապետական մակարդակներում՝ ներդնելով մեխանիզմներ, որոնք ապահովում են կենսաբազմազանությունը ներառող որոշումների կայացման քաղաքականություններ, կանոնակարգեր, ռազմավարություններ, գնահատումներ:

16.1 Ապահովել «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների կատարումն ապահովող միջգերատեսչական հանձնաժողովի գործունեությունը և հաշվետվողականությունը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026թ.	«Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների կատարումն ապահովող միջգերատեսչական հանձնաժողովի հաշվետվության առկայություն (Այո/Ոչ)
16.2 Հաստատել և իրականացնել «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայի և դրա առանձին դրույթների հանրահռչակմանն ու կիրարկմանն ուղղված գործողությունների պլանը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026-2030թթ.	«Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայի և դրա առանձին դրույթների հանրահռչակմանն ու կիրարկմանն ուղղված գործողությունների պլանի իրականացման հաշվետվությունների առկայություն (Այո/Ոչ)

16.3 Անդամակցել և զարգացնել մասնակցությունն ու համագործակցությունը Կենսաբանական բազմազանության պետական ռազմավարության և գործողությունների ծրագրի արքեկերատոր (NBSAP Accelerator Partnership) միջազգային համագործակցության հարթակի շրջանակներում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026թ.	Կենսաբանական բազմազանության պահպանության նպատակների և գործողությունների ծրագրի (NBSAP Accelerator Partnership) միջազգային համագործակցության հարթակի անդամակցության հաստատում (Այո/Ոչ)
16.4 Ստեղծել կրթական առցանց մոդուլ պետական համակարգի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, մասնավոր հատվածի, հասարակական կազմակերպությունների և այլ կառույցների աշխատակիցների համար՝ կենսաբազմազանության, դրա կարևորության և պահպանության վերաբերյալ նվազագույն անհրաժեշտ գիտելիքների և իրազեկվածության ապահովման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կրթության, գիտության, սպորտի և մշակույթի նախարարություն, Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	2026-2028թթ.	Կենսաբազմազանության վերաբերյալ կրթական առցանց մոդուլների առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T17: Introduce Environmental, Social and Governance regulations

By 2030, encourage legal and regulatory reforms for the introduction of the Environmental, Social, and Governance (ESG) concept for medium and large-sized companies.

ԱՐՄ Թ17: Ներդնել բնապահպանական, սոցիալական և կառավարչական կարգավորումներ

Մինչև 2030 թթ. հիմնել իրավական և կարգավորող շրջանակ՝ միջին և խոշոր ընկերությունների համար Բնապահպանական, Սոցիալական և Կառավարման (ԲՍԿ) հայեցակարգի ներդրման նպատակով:

17.1 Մշակել և ներդնել միջին և խոշոր մասնավոր ընկերությունների բնապահպանական ռիսկերի հաշվետվողականության շրջանակ՝ հիմնված IFRS S1 և S2 ստանդարտների վրա:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, Էկոնոմիկայի նախարարություն, Ֆինանսների նախարարություն, Կենտրոնական բանկ	2026-2029թթ.	Միջին և խոշոր մասնավոր ընկերությունների բնապահպանական ռիսկերի հաշվետվողականության ներդրված շրջանակի առկայություն (Այո/Ոչ)
17.2 Մշակել և իրականացնել կարողությունների զարգացման ծրագիր՝ միջին և խոշոր մասնավոր ընկերությունների շրջանում բնապահպանական ռիսկերի գնահատման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, Էկոնոմիկայի նախարարություն, Ֆինանսների նախարարություն, Կենտրոնական բանկ	2026-2028թթ.	Միջին և խոշոր մասնավոր ընկերությունների շրջանում բնապահպանական ռիսկերի գնահատման նպատակով կարողության զարգացման ծրագրի առկայություն (Այո/Ոչ) Միջին և խոշոր մասնավոր ընկերությունների շրջանում բնապահպանական ռիսկերի գնահատման նպատակով կարողության

				զարգացման ծրագրի իրականացման վերաբերյալ ընդունված հաշվետվության առկայություն (Այո/Ոչ)
17.3 Ստեղծել միասնական թվային հարթակ բնապահպանական, սոցիալական և կառավարման հաշվետվողականության պարզեցման և համակարգման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն, Էկոնոմիկայի նախարարություն, բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն	2026-2027թթ.	Բնապահպանական, Սոցիալական և Կառավարման հաշվետվողականության պարզեցման և համակարգման նպատակով միասնական թվային հարթակի առկայություն (Այո/Ոչ)
17.4 Մշակել և իրականացնել իրազեկման արշավներ Բնապահպանական, Սոցիալական և Կառավարման հայեցակարգի վերաբերյալ թիրախային շահառուների շրջանում իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն, Էկոնոմիկայի նախարարություն	2026թ.	Բնապահպանական, Սոցիալական և Կառավարման հայեցակարգի վերաբերյալ թիրախային շահառուների շրջանում իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման նպատակով իրականացված իրազեկման արշավների մասնակից 30 կազմակերպություն

ARM T18: Introduce “Green” Public Procurement

By 2030, introduce methodological basis for “Green” Public Procurement procedures considering the reduction of negative impacts on biodiversity.

ԱՐՄ Թ18 Ներդնել պետական «կանաչ» գնումներ

Մինչև 2030 թթ. ներդնել «կանաչ» պետական գնումների ընթացակարգերի մեթոդական հենքը՝ հաշվի առնելով կենսաբազմազանության վրա բացասական ազդեցությունների նվազեցումը:

18.1 Ներդնել «կանաչ» չափորոշիչներ պետական գնումների գործընթացում՝ պլաստիկի և պոլիէթիլենային արտադրանքի մատակարարումը փոխարինելու նպատակով:	Ֆինանսների նախարարություն	Էկոնոմիկայի նախարարություն, Շրջակա միջավայրի նախարարություն	2026-2027թթ.	Պլաստիկի և պոլիէթիլենային արտադրանքի մատակարարումը բացառելու նպատակով պետական գնումների գործընթացում «կանաչ» չափորոշիչների և իրավական կարգավորումների առկայություն (Այո/Ոչ)
18.2 Ապահովել գնումների կառավարման համար պատասխանատու կառույցների աշխատակիցների վերապատրաստում՝ «կանաչ» գնումների վերաբերյալ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Էկոնոմիկայի նախարարություն, Ֆինանսների նախարարություն	2026թ.	«Կանաչ» գնումների վերաբերյալ պատասխանատու կառույցների վերապատրաստված աշխատակիցների թիվ

ARM T19: Improve Recycling Rate and Enable Sustainable Consumption Choices

By 2030, improve the recyclable rate and promote sustainable consumption choices.

ԱՐՄ Թ19: Բարելավել թափոնների վերամշակման մակարդակը և խթանել կայուն սպառման ընտրության հնարավորություններ

Մինչև 2030 թթ. ավելացնել վերամշակվող թափոնների քանակը և խթանել կայուն սպառման ընտրության հնարավորություններ:

19.1 Ամրագրել արտադրողի ընդլայնված պատասխանատվության համակարգի իրավական հիմքերը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, ՄԱԿ զարգացման ծրագիր	2026-2027թթ.	Արտադրողի ընդլայնված պատասխանատվության համակարգի իրավական հիմքերի առկայություն (Այո/Ոչ)
--	---------------------------------	---	--------------	---

19.2 Գործարկել արտադրողի ընդլայնված պատասխանատվության համակարգը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2027-2030թթ.	Արտադրողի ընդլայնված պատասխանատվության համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
19.3 Ընդունել «Առևտրի և ծառայությունների» մասին օրենքը, «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ» օրենսգիրքը և «Շուկայի վերահսկողության մասին» օրենքը՝ մեկանգամյա օգտագործման պլաստիկ արտադրանքի և պոլիէթիլենային տոպրակների և պարկերի արտադրությունն ու վաճառքն արգելելու նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2027թթ.	«Առևտրի և ծառայությունների» մասին օրենքում, «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ» օրենսգրքում և «Շուկայի վերահսկողության մասին մասին» օրենքում՝ մեկանգամյա օգտագործման պլաստիկ արտադրանքի և պոլիէթիլենային տոպրակների և պարկերի արտադրությունն ու վաճառքն արգելելու վերաբերյալ լրամշակման առկայություն (Այո/Ոչ)
19.4 «Ոչ պիտանի պեստիցիդների գործածությունը կարգավորող իրավական ակտի նախագծի մշակում»	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2028թթ.	Ընդունված իրավական ակտի առկայություն (Այո/Ոչ)

19.5 Պեստիցիդների տարաների օգտահանումը և վերամշակումը կարգավորող իրավական ակտի նախագծի մշակում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2028թթ.	Փոփոխված օրենքի առկայություն, մշակված ենթաօրենսդրական իրավական ակտի առկայություն (Այո/Ոչ)
19.6 «Թափոնների մասին» օրենքի լավարկում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	2026-2027թթ.	Փոփոխված օրենքի առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T20: Reduce Food Waste and Overconsumption

By 2030, reduce food waste and overconsumption through targeted educational initiatives and awareness campaigns.

ԱՐՄ Թ20: Սննդի թափոնների և սննդի գերսպառման նվազեցում

Մինչև 2030 թ. նվազեցնել սննդի թափոններն ու սննդի գերսպառումը նպատակային կրթական նախաձեռնությունների և իրազեկման արշավների միջոցով:

20.1 Իրականացնել կրթական միջոցառումներ առնվազն 10000 աշակերտների և 3000 ուսանողների շրջանում սննդի գերսպառման և սննդային թափոնների նվազեցման վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն, Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	2026-2030թթ.	Սննդի գերսպառման և սննդային թափոնների նվազեցման վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման նպատակով իրականացված իրազեկման արշավների մասնակիցների թիվ (10000 աշակերտ և 3000 ուսանող)
20.2 Իրականացնել իրազեկման պիլոտային արշավ հանրային սննդի առնվազն 30 օբյեկտներում այցելուների շրջանում գերսպառման վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2027թթ.	Գերսպառման վերաբերյալ իրազեկման պիլոտային արշավ իրականացում 30 հանրային սննդի օբյեկտներում

ARM T21: Regulate and Strengthen Biosafety Measures and Handle Biotechnology and the Distribution of its Benefits

By 2030, develop a regulatory framework and strengthen capacity to implement biosafety measures as set out in Article 8(g) of the Convention on Biological Diversity and measures for the handling of biotechnology and distribution of its benefits as set out in Article 19 of the Convention.

ԱՐՄ Թ21: Կարգավորել և ամրապնդել կենսաանվտանգության միջոցները և կառավարել կենսատեխնոլոգիան և դրա օգուտների տարածումը

Մինչև 2030 թվականը մշակել կարգավորող շրջանակ և ուժեղացնել կարողությունները կենսաանվտանգության միջոցառումների իրականացման համար՝ համաձայն Կենսաբազմազանության մասին կոնվենցիայի 8(գ) հոդվածի և Կենսատեխնոլոգիայի կարգավորման և դրա բաշխման օգուտների վերաբերյալ՝ համաձայն Կոնվենցիայի 19-րդ հոդվածի:

21.1 Իրականացնել «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայով 8(գ) և 19-րդ հոդվածներում սահմանված դրույթներին խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծություն:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026-2027թթ.	«Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայով 8(գ) և 19-րդ հոդվածներում սահմանված դրույթներին խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծության առկայություն (Այո/Ոչ)
21.2 Պատրաստել և հաստատել Կարթագենյան արձանագրությունը հաշվի առնող կենսաանվտանգության միջոցառումների իրականացման և կենսատեխնոլոգիայի կառավարման գործողությունների ծրագիրը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Էկոնոմիկայի նախարարություն, Առողջապահության նախարարություն	2026-2028թթ.	Կարթագենյան արձանագրությունը հաշվի առնող կենսաանվտանգության միջոցառումների իրականացման և կենսատեխնոլոգիայի կառավարման գործողությունների ծրագրի առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T22: Reduce Harmful Incentives

By 2030, reduce economic projects and incentives with harmful impacts on biodiversity at the national level.

ԱՐՄ Թ22: Նվազեցնել վնասակար խթանները

Մինչև 2030 թ., նվազեցնել պետական մակարդակում կենսաբազմազանության վրա վնասակար ազդեցությամբ խթանները և տնտեսական ծրագրերը:

22.1 Իրականացնել կենսաբազմազանության համար պոտենցիալ վնասակար սուբսիդիաների դասակարգում և սուբսիդավորման բոլոր ծրագրերի քարտեզագրումը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Էկոնոմիկային նախարարություն, Ֆինանսների նախարարություն	2026թ.	Կենսաբազմազանության համար պոտենցիալ վնասակար սուբսիդիաների դասակարգման և սուբսիդավորման բոլոր ծրագրերի քարտեզագրման առկայություն (Այո/Ոչ)
22.2 Մշակել և ներդնել կենսաբազմազանության համար պոտենցիալ վնասակար սուբսիդիաների անձնագրավորման գործընթացը և կիրարկել անձնագիրը սուբսիդիաների հաստատման փուլում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Էկոնոմիկային նախարարություն, Ֆինանսների նախարարություն	2026-2028թթ.	Կենսաբազմազանության համար պոտենցիալ վնասակար սուբսիդիաների անձնագրավորման գործընթացի առկայություն (Այո/Ոչ) Սուբսիդիաների հաստատման փուլում անձնագրի կիրառման թիվ

ARM T23: Mobilize Domestic Resources

By 2030, mobilize domestic resources through the implementation of Armenia's national biodiversity finance plan.

ԱՐՄ Թ23: Հավաքագրել ներքին ֆինանսական միջոցները

Մինչև 2030 թ. հավաքագրել ֆինանսական ներքին ռեսուրսները Հայաստանի կենսաբազմազանության ֆինանսավորման պլանի իրականացման միջոցով:

23.1 Իրականացնել կենսաբազմազանության պահպանությանն և կառավարմանն ուղղված ծախսերի գույքագրում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026թ.	Կենսաբազմազանության պահպանությանն և կառավարմանն ուղղված ծախսերի գույքագրման առկայություն (Այո/Ոչ)
23.2 Մշակել և հաստատել Հայաստանի կենսաբազմազանության ֆինանսավորման պլանը, ներառյալ կենսաբանական բազմազանության 2026-2030 թվականների գործողությունների ծրագրի լիարժեք բյուջետավորումը	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026թ.	Հայաստանի կենսաբազմազանության ֆինանսավորման հաստատված պլանի առկայություն (Այո/Ոչ)
23.3 Ներդնել կենսաբազմազանության հաշիվների համակարգը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն, վիճակագրական կոմիտե, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության հաշիվների համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
23.4 Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հարակից տարածքներում ներդնել էկոհամակարգային ծառայությունների դիմաց	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն, Պետական եկամուտների կոմիտե	2026-2030թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հարակից տարածքներում էկոհամակարգային ծառայությունների դիմաց գանձվող վճարների (PES) փորձարարական մեխանիզմի առկայություն (Այո/Ոչ)

գանձվող վճարների (PES) փորձարարական մեխանիզմ:				
23.5 Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական կառավարման համատեքստում խրախուսել ձեռնարկատիրական եկամուտների ավելացման հնարավորությունները:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն	2026-2027թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների սեփական ձեռնարկատիրական եկամուտների ավելացում (տոկոս)
23.6 Ստեղծել կենսաբազմազանության ֆինանսավորման հարցերը կարգավորող և գործողությունների ծրագրի իրականացումը համակարգող միջգերատեսչական հանձնաժողով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն	2026թ.	Կենսաբազմազանության ֆինանսավորման հարցերը կարգավորող և գործողությունների ծրագրի իրականացումը համակարգող միջգերատեսչական հանձնաժողովի առկայություն (Այո/Ոչ)
23.7 Իրականացնել ուսումնասիրություն կենսաբազմազանության կրեդիտների համակարգի ներդրման իրագործելիության վերաբերյալ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության կրեդիտների համակարգի ներդրման իրագործելիության վերաբերյալ ուսումնասիրության առկայություն (Այո/Ոչ)
ARM T24: Mobilize International Financial Resources <i>By 2030, provide the mobilization of international financial resources through available fundraising schemes for developing countries.</i>				

ԱՐՄ Թ24: Հավաքագրել միջազգային ֆինանսական միջոցները

Մինչև 2030 թ. ապահովել միջազգային ֆինանսական միջոցների ներգրավումը, օգտագործելով զարգացող երկրների համար առկա ֆոնդայթայթման սխեմաները:

24.1 Իրականացնել ուսումնասիրություն կենսաբազմազանության ֆինանսավորման առկա միջազգային գործիքների՝ պետական մակարդակում ներդրման հնարավորությունների վերաբերյալ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Ֆինանսների նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության ֆինանսավորման առկա միջազգային գործիքների՝ պետական մակարդակում ներդրման հնարավորությունների վերաբերյալ ուսումնասիրության առկայություն (Այո/Ոչ)
24.2 Կազմակերպել ֆոնդայթայթման կարողությունների հզորացման միջոցառումներ շրջակա միջավայրի նախարարության «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի աշխատակիցների համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026թ.	Շրջակա միջավայրի նախարարության «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի աշխատակիցների համար կազմակերպված ֆոնդայթայթման կարողությունների հզորացմանն ուղղված միջոցառումների թիվ և մասնակիցների թիվ
24.3 Մշակել և ներկայացնել կենսաբազմազանության պահպանության բաղադրիչ ունեցող	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Արտաքին գործերի նախարարություն, Միավորված ազգերի կազմակերպության	2026-2030թթ.	Ներկայացված 10 ծրագրային առաջարկներ

առնվազն 10 ծրագրային առաջարկ:		մշտական համակարգողի գրասենյակ Միավորված ազգերի կազմակերպության այլ համապատասխան մարմիններ, Միջազգային բնապահպանական հիմնադրամներ, Այլ միջազգային գործընկերներ		
-------------------------------	--	--	--	--

ARM T25: Research, Capacity Building and Technical Cooperation on Biodiversity

By 2030, foster national and international biodiversity research programs, technology transfer, technical cooperation, and capacity building among various institutions.

ԱՐՄ Թ25: Կենսաբազմազանության հետազոտում, կարողություն և տեխնիկական համագործակցություն

Մինչև 2030 թ., խթանել կենսաբազմազանության վերաբերյալ ներպետական և միջազգային հետազոտական ծրագրերը, տեխնոլոգիաների փոխանցումը, տեխնիկական համագործակցությունը և կարողությունների հզորացումը տարբեր հաստատությունների միջև:

25.1 Խթանել կենսաբազմազանության հետազոտման նպատակով հայաստանյան գիտակրթական կազմակերպությունների մասնակցությունը «Հորիզոն Եվրոպա», «Biodiversa+» կենսաբազմազանության	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կրթության, գիտության, մշակույթի, սպորտի նախարարության բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտե, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա.	2026-2030թթ.	«Հորիզոն Եվրոպա», «Biodiversa+» կենսաբազմազանության եվրոպական համագործակցության և այլ միջազգային դրամաշնորհային ծրագրերի թիվ
--	---------------------------------	--	--------------	--

Եվրոպական համագործակցության, և այլ միջազգային դրամաշնորհային ծրագրերին:		Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի էկոլոգանոոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանը և Հայկական պետական մանկավարժական համալսարան Բնության համաշխարհային հիմնադրամի		
--	--	--	--	--

		հայաստանյան մասնաճյուղ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ		
25.2 Ապահովել շրջակա միջավայրի նախարարին կից գիտատեխնիկական խորհրդի արդյունավետ գործունեությունը՝ վերանայելով խորհրդի անդամների ընտրության հստակ չափորոշիչներ, խորհրդի գործունեության կանոնակարգ, հանրային հաշվետվողականության մեխանիզմը և լիազոր մարմնի մասնագիտական և ռազմավարական որոշումների կայացման հարցում մասնակցության հստակ ձևաչափ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի էկոլոգանոոսֆերային	2026թ.	Շրջակա միջավայրի նախարարին կից գիտատեխնիկական խորհրդի անդամների ընտրության հստակ չափորոշիչների, գործունեության կանոնակարգի, հանրային հաշվետվողականության մեխանիզմի և ռազմավարական որոշումների կայացման հարցում մասնակցության հաստատված ձևաչափի առկայություն (Այո/Ոչ)

		հետազոտությունների կենտրոն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ		
25.3 Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում իրականացնել առնվազն 10 հետազոտական ծրագիր՝ գիտակրթական և հասարակական մասնագիտացված կազմակերպությունների ներգրավմամբ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտե, Կովկասի բնության հիմնադրամ, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան	2026-2030թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում իրականացված 10 գիտահետազոտական ծրագրեր և տպագրված գիտական աշխատանքներ

		բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի էկոլոգանոոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության		
--	--	---	--	--

		հայաստանյան մասնաճյուղ		
25.4 Ստեղծել և զարգացնել կենսաբազմազանության վերաբերյալ բուհական, կրթական ծրագրեր, մասնագիտական կարողությունների զարգացման դասընթացներ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն, Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության վերաբերյալ բուհական, կրթական ծրագրերի, դաշտային պրակտիկաների, մասնագիտական կարողությունների զարգացման դասընթացների և մոդուլների առկայություն (Այո/Ոչ)
25.5 Իրականացնել միջոցառումներ գիտնականների շրջանում Բնության պահպանության միջազգային միության Կարմիր ցանկի գնահատումների մեթոդաբանության վերաբերյալ կարողությունների զարգացման նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան,	2026-2027թթ.	Բնության պահպանության միջազգային միության Կարմիր ցանկի գնահատումների մեթոդաբանության վերաբերյալ կարողությունների զարգացման միջոցառումների թիվ, մասնակից գիտնականների և կազմակերպությունների թիվ

		Հայաստանի ամերիկյան համալսարան		
ARM T26: Strengthen Biodiversity Inventory and Monitoring <i>By 2030, strengthen the biodiversity inventory and monitoring framework, advance technology and innovation for enhanced data collection.</i>				
ԱՐՄ Թ26: Ամրապնդել կենսաբազմազանության գույքագրումն ու մշտադիտարկումը <i>Մինչև 2030 թ. ամրապնդել կենսաբազմազանության գույքագրման և մշտադիտարկման շրջանակը, խթանել տեխնոլոգիաները և նորարարությունն ավելի ճշգրիտ տվյալների հավաքագրման համար:</i>				
26.1 Մշակել և իրագործել կենսաբազմազանության ինտեգրված մշտադիտարկման ծրագիր՝ ներառելով բնության հատուկ պահպանվող և անտառային տարածքները:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կովկասի բնության հիմնադրամ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ, «Կենսաբազմազանությունը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2029թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում և անտառտնտեսություններում կենսաբազմազանության մշտադիտարկման ծրագրի տարեկան հաշվետվությունների առկայություն (Այո/Ոչ)
26.2 Նախաձեռնել սիգի պոպուլյացիաների համընդհանուր մշտադիտարկում՝ ներառյալ ձվադրող վտառը,	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի	2026-2030թթ.	Սիգի պոպուլյացիաների համընդհանուր մշտադիտարկման արդյունքների հաշվետվությունների առկայություն (Այո/Ոչ)

արդյունագործական որսի պաշարների առավել ճշգրիտ որոշումը:		գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան		
26.3 Մեկնարկել որս հանդիսացող կենդանիների և ուտելի բույսերի և սնկերի հաշվառման աշխատանքներ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ, «Կենսաբազմազանություն և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային	2026-2030թթ.	Որս հանդիսացող կենդանիների և ուտելի բույսերի ու սնկերի հաշվառման աշխատանքների վերաբերյալ ընթացիկ հաշվետվությունների առկայություն (Այո/Ոչ)

		կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան		
26.4 Ներդնել տվյալների հավաքագրման և վերլուծության «ՍՄԱՐԹ» կամ համարժեք ծրագրային ապահովումը բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Կովկասի բնության հիմնադրամ, «Կենսաբազմազանություն ը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2030թթ.	Տվյալների հավաքագրման և վերլուծության «ՍՄԱՐԹ» կամ համարժեք ծրագրային ապահովման համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
26.5 Ամփոփել և հաստատել կենդանիների, բույսերի այդ թվում սնկերի ցանկերը	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն,	2026-2030թթ.	Հասանելի կենդանիների, բույսեր այդ թվում սնկերի տեսակների ցանկերի առկայություն (Այո/Ոչ)

		Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան		
--	--	---	--	--

ARM T27: Access, Use and Share Biodiversity Data

By 2030, establish mechanisms facilitating access, use and periodic sharing of biodiversity data, information and knowledge among various stakeholders and decision-making bodies.

ԱՐՄ Թ27: Կենսաբազմազանության տվյալների հասանելիություն, օգտագործում և փոխանակում

Մինչև 2030 թ. սահմանել մեխանիզմներ, որոնք կպարզեցնեն կենսաբազմազանության տվյալների, տեղեկատվության և գիտելիքի հասանելիությունը, օգտագործումը և պարբերական փոխանակումը տարբեր շահագրգիռ կողմերի և որոշում կայացնող մարմինների միջև:

27.1 Ստեղծել կենսաբազմազանության թվային տվյալների պահեստավորման միասնական շտեմարան և ապահովել դրա արդյունավետ կառավարման համակարգը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին, համաձայնությամբ՝ Կովկասի բնության հիմնադրամ, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության	2026-2028թթ.	Կենսաբազմազանության թվային տվյալների պահեստավորման միասնական շտեմարանի և դրա արդյունավետ կառավարման համակարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
---	---------------------------------	---	--------------	---

		ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի էկոլոգանոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, «Կենսաբազմազանություն և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր		
27.2 Կազմակերպել ամենամյա աշխատաժողով կենսաբազմազանության հետազոտման և պահպանության վերաբերյալ ձեռքբերումների և	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին, Կովկասի բնության հիմնադրամ, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա.	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության հետազոտման և պահպանության վերաբերյալ ձեռքբերումների և արդյունքների հանրային ներկայացման նպատակով ամենամյա աշխատաժողովի առկայություն (Այո/Ոչ)

արդյունքների հանրային ներկայացման նպատակով:		Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի էկոլոգանոոսֆերային հետազոտությունների կենտրոն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ «Կենսաբազմազանություն և կայուն տեղական		
--	--	---	--	--

		զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր		
27.3 Ստեղծել Կարմիր գրքի պաշտոնական առցանց հարթակը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ «Կենսաբազմազանությունը և կայուն տեղական զարգացումը Հայաստանում» ծրագիր	2026-2029թթ.	Կարմիր գրքի պաշտոնական առցանց հարթակի առկայություն (Այո/Ոչ)
27.4 Ազգային գեոպորտալում մուտքագրել կենսաբազմազանության թեմատիկ տարածական շերտերը և հատուկ կարգավորման օբյեկտները	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Կադաստրի կոմիտե	2026-2030թթ.	Գեոպորտալ մուտքագրված թեմատիկ տարածական շերտերի առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T28: Encourage Public Participation in Biodiversity Research and Promote Conservation Awareness

By 2030, introduce pilot citizen science programs in schools for biodiversity research and monitoring to enhance conservation awareness and education.

ԱՐՄ Թ28: Խրախուսել հանրության մասնակցությունը կենսաբազմազանության վերաբերյալ հետազոտություններում և բարձրացնել բնապահպանական իրազեկվածությունը:

Մինչև 2030 թ. ներդնել կենսաբազմազանության վերաբերյալ հետազոտությունների և մշտադիտարկման քաղաքացիական գիտության փորձնական ծրագրեր՝ խթանելու բնապահպանության վերաբերյալ իրազեկվածությունն ու կրթությունը:

28.1 Իրականացնել կենսաբազմազանության վերաբերյալ քաղաքացիական գիտության ծրագրեր:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Ա. Թախտաջանի անվան բուսաբանության ինստիտուտ» պետական	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության վերաբերյալ քաղաքացիական գիտության ծրագրերի ներդրման առկայություն (Այո/Ոչ)
---	---------------------------------	---	--------------	---

		ոչ առևտրային կազմակերպություն, գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ		
--	--	--	--	--

28.2 Բարձրացնել կենսաբազմազանության պահպանության վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակը առնվազն 5000 աշակերտի և 3000 ուսանողի շրջանում:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին, համաձայնությամբ՝ «Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման» հիմնադրամ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանը, Հայկական պետական	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության պահպանության վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների մասնակից 5000 աշակերտ և 3000 ուսանող
--	--	---	---------------------	--

		մանկավարժական համալսարան		
28.3 Իրականացնել էկոկրթական միջոցառումներ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հարակից համայնքների առնվազն 1500 երեխաների և 3000 երիտասարդների համար:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին, համաձայնությամբ՝ Վայրի բնության և մշակութային արժեքների պահպանման հիմնադրամ, Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղ, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ	2026-2030թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հարակից համայնքներում էկոկրթական միջոցառումների մասնակիցների թիվ (1500 երիտասարդ և 3000 երեխա)

ARM T29: Engage Local Communities in Conservation Management

By 2030, ensure the participation of local communities, youth, women and civil society representatives in the management of specially protected nature areas (PA), recognize and respect the rights of local communities when establishing SPNAs.

ԱՐՄ Թ29: Ներգրավել տեղական համայնքները բնապահպանական կառավարման մեջ

Մինչև 2030 թ. ապահովել տեղական համայնքների, երիտասարդության, կանանց և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցությունը բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարման գործընթացում, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ հիմնելիս ճանաչել և հարգել տեղական համայնքների իրավունքները:

29.1 Պատրաստել և հաստատել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների տնօրեններին կից խորհրդատվական մարմինների ստեղծման և ձևավորման կարգը:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026-2027թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների տնօրեններին կից խորհրդատվական մարմինների ստեղծման և ձևավորման հաստատված կարգի առկայություն (Այո/Ոչ)
29.2 Ստեղծել բոլոր բնության հատուկ պահպանվող տարածքների տնօրեններին կից խորհրդատվական մարմին՝ քաղաքացիական հասարակության, համայնքների և մարզպետի աջախառակզմեր, երիտասարդական և կանանց նախաձեռնությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ և կազմակերպել կարողությունների բարելավմանն ուղղված կրթական և անտառային հրդեհների կանխարգելմանն ուղղված միջոցառումներ:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն, Ներքին գործերի նախարարություն	2026-2027թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների տնօրեններին կից խորհրդատվական մարմինների թիվ և իրականացված կրթական միջոցառումների ու մասնակիցների թիվ
29.3 Իրականացնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ստեղծման ընթացքում տեղական	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026-2028թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ստեղծման ընթացքում տեղական համայնքների մասնակցությանը խոչընդոտող իրավական բացերի և

համայնքների մասնակցությանը խոչընդոտող հանգամանքների վերլուծություն:				ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծության առկայություն (Այո/Ոչ)
29.4 Ներդնել իրավական կարգավորումներ տեղական համայնքների մասնակցությունը բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ստեղծման և կառավարման ընթացքում ապահովելու նպատակով:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	2026-2030թթ.	Տեղական համայնքների մասնակցությունը բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ստեղծման և կառավարման ընթացքում ապահովելու նպատակով իրավական կարգավորումների առկայություն (Այո/Ոչ)

ARM T30: Ensure Gender Equality

By 2030, ensure gender-balanced decision-making and promote the leadership and representation of women in the field of biodiversity conservation.

ԱՐՄ Թ30: Ապահովել գենդերային հավասարությունը

Մինչև 2030 թթ. ապահովել գենդերային հավասարակշռված որոշումների ընդունումը և խթանել կանանց առաջնորդությունը և ներկայացվածությունը կենսաբազմազանության պահպանության ոլորտում:

30.1 Իրականացնել կենսաբազմազանության ոլորտում կանանց մասնակցությունը խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծություն:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026-2027թթ.	Կենսաբազմազանության ոլորտում կանանց մասնակցությունը խոչընդոտող իրավական բացերի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների վերլուծության առկայություն (Այո/Ոչ)
30.2 Ներդնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում և	Շրջակա միջավայրի նախարարություն		2026-2027թթ.	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում և էկոպարեկային ծառայությունում կանանց մասնակցության

Էկոպարեկային ծառայությունում կանանց մասնակցության խթաններ և կանանց մասնակցությունը խրախուսող իրավական կարգավորումներ:				խթաններ և կանանց մասնակցությունը խրախուսող իրավական կարգավորումների առկայություն (Այո/Ոչ)
30.3 Խթանել կենսաբազմազանության վերաբերյալ ավանդական գիտելիքի պահպանում և տարածում, որի հիմնական կրողները կանայք են:	Շրջակա միջավայրի նախարարություն	Համաձայնությամբ՝ Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	2026-2030թթ.	Կենսաբազմազանության վերաբերյալ ավանդական գիտելիքի պահպանման և տարածմանն ուղղված միջոցառումների թիվ և դրանցում կանանց մասնակցության թիվ